

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Grafik Tasarımı Anasanat Dalı

**HAFTALIK MİZAH DERGİLERİ VE TÜRK
KARİKATÜRÜNÜN GRAFİK TASARIM
YÖNÜNDEN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: **Önder YILMAZ**

Danışman: Yard. Doç. **Bahattin ODABAŞI**

KABUL VE ONAY

Önder YILMAZ tarafından hazırlanan “Haftalık Mizah Dergileri ve Türk Karikatürünün Grafik Tasarım Yönünden İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, Savunma Sınavı tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tezin/Raporun Türü olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

(Danışman)

Üye :

Üye :

Üye :

Üye :

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve şekillerin kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki 17 hükümlere tabidir.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “ Haftalık Mizah Dergileri ve Türk Karikatürünün Grafik Tasarım Yönünden İncelenmesi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

[Tarih ve İmza]

Öğrencinin Adı SOYADI

ONAY

Tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun ....3..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Tarih ve İmza]

Öğrencinin Adı SOYADI

ÖZET
HAFTALIK MİZAH DERGİLERİ VE TÜRK KARİKATÜRÜNÜN GRAFİK
TASARIM YÖNÜNDE İNCELENMESİ

Önder YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi, Grafik Tasarımı Anasanat Dalı

Danışman: Yard. Doç. Bahattin ODABAŞI

Kasım, 2017 – 106 sayfa

Karikatür sanatı, insanların günlük yoğun uğraşları sırasında göremedikleri, geniş bir karmaşa boyutunun içinde saklı olan bazı ipuçlarını insanların gözlerine yansıtan bir büyüteç gibidir.

Karikatür, "karikatür olarak, bin yıllardır vardı, ama resim sanatının içinde tıpkı ana rahmindeki bebek gibi doğumunu bekliyordu. Aynı şekilde grafik sanatı da öyle. Hatta denilebilir ki resim sanatı ile grafik sanatı birlikte vardı ve iç içeydiler. İlk çağların insanları için yaptıkları sanata ad koymak; resim mi, grafik mi, illüstrasyon yada karikatür mü diye ayırmak önemli değildi.

Karikatürün, toplumsal çalkantıların tavan yaptığı 18. yüzyılın son yarısında grafik tasarımın yine içinde kalmakla birlikte mizah dergileri aracılığıyla kendi alanını yaratması, kaçınılmaz bir gereklilik olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Karikatür, Grafik Tasarım, Resim, Tasarım, Sanat, Şekil, İllüstrasyon, Mizah Dergileri, Mizah

ABSTRACT

EXAMINE OF WEEKLY HUMOR MAGAZINES AND TURKISH CARICATURES IN TERMS OF GRAPHIC DESIGN

Önder YILMAZ

Master's Thesis, Department of Graphic Design

Supervisor: Yard. Doç. Bahattin ODABAŞI

November, 2017 – 106 pages

Cartoon art is like a magnifying glass that reflects some of the clues hidden in a large chaotic dimension in people's life, which people do not see during their daily lives due to their occupations.

Cartoon art, as a cartoon, had existed for thousands of years in the painting art, however it was waiting for the birth like the baby in the mother's womb. So did the graphic art... It can even be said that painting art and graphic art were together and connected to each other. It did not matter for the people of the first ages, to give a name the art they made; whether it was a picture, a graphic, an illustration, or a caricature.

It was an inevitable necessity for cartoons, to create their own field through humor magazines while still remaining under the same roof of graphic design, in the last half of the 18th century where the period of social turbulences reached the peak.

Keywords: Caricatures, Graphic Design, Picture, Design, Art, Figure, Illustration, Humor Magazines, Humor

ÖNSÖZ

Dört bölüme ayırdığım çalışmamın ikinci bölümünde karikatür sanatının ülkemizde doğuşu ve meşrutiyet döneminden günümüze kadar süregelen mizah dergileri ele alınırken, üçüncü bölümde ise grafik tasarımın gelişim süreci ana hatlarıyla incelenmiştir. Dördüncü bölümde, grafik tasarım araçları, anlatım biçimleri ve ilkeleri araştırılıp, karikatür sanatçılarının bu ilke ve anlatım biçimlerini karikatüre yansıtma ve uygulama biçimleri örneklerle anlatılmıştır.

Bu çalışmamda, karikatürün içinde pek çok öge bulunduran bir tasarım sanatı ürünü olduğunu anlatmayı hedefledim

Tez konusunun belirlenmesi, planlanması ve geliştirilmesinde; çalışmamın yürütülmesinde her türlü yardım ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yard. Doç. Bahattin ODABAŞI hocama, en içten teşekkürlerimi sunarım.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmamın gerçekleştirilmesinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan, saygıdeğer Yard. Doç. Bahattin ODABAŞI hocama; yardımlarını ve tavsiyelerini esirgemeyen Prof. Selahattin GANİZ hocama; çalışmam boyunca yanımda olan sevgili arkadaşım Bihter ŞENYÜREK'e teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2017

Önder YILMAZ

İÇERİK

KABUL VE ONAY.....	i
YEMİN METNİ.....	ii
ONAY.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
1. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1.1 Çalışmanın Amacı.....	1
1.1.2 Araştırma Metodolojisi – Yöntemi.....	1
2. BÖLÜM.....	2
TÜRK MİZAH DERGİLERİ.....	2
2.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesi Mizah Basını.....	2
2.1.1 Tanzimat Dönemi Mizah Dergileri.....	3
2.1.2 II. Meşrutiyet Dönemi.....	5
2.1.3 Kurtuluş Savaşı Dönemi Mizah Dergileri.....	8
2.1.4 Cumhuriyet Dönemi Mizah Dergileri.....	10
2.1.4.1 Tek Partili Dönem Mizah Dergileri.....	10
2.1.4.2 Akbaba Dergisi.....	10
2.1.4.3 Markopaşa Dergisi (Mim Uykusuz).....	14
2.1.5 Çok Partili Dönem Mizah Dergileri.....	18
2.1.5.1 Akbaba Dergisi.....	18
2.1.5.2 Dolmuş Dergisi.....	21
2.1.5.3 Akbaba.....	29
2.1.5.4 Zübük Dergisi.....	31
2.1.5.5 Pardon Dergisi.....	32
2.1.5.6 Gırgır Dergisi.....	33
2.1.5.7 Çarşaf Dergisi.....	35
2.1.5.8 Limon Dergisi.....	37
2.1.5.9 Hıbr Dergisi.....	39
2.1.5.10 Leman Dergisi.....	40
2.1.5.11 Lombok Dergisi.....	42
2.1.5.12 Penguen Dergisi.....	45

2.1.5.13	Uykusuz Dergisi	47
3.	BÖLÜM.....	50
	GRAFİK TASARIMIN TARİHÇESİ	50
3.1	Grafik Tasarım Evreleri	50
3.2	Mezopotamya Uygarlığı	51
3.3	Mısır Uygarlığı.....	51
3.4	Çin Uygarlığı.....	52
3.5	Rönesans Dönemi.....	54
3.6	Sanayi Devrimi Dönemi	56
3.7	Litografinin (Taşbaskı) Bulunuşu	57
3.8	Tipografinin Makineleşmesi	58
4.	BÖLÜM.....	59
4.1	Grafik Tasarım Anlatım Araçları.....	59
4.1.1	Nokta	59
4.1.2	Çizgi.....	62
4.1.3	Leke	65
4.1.4	Renk.....	68
4.2	Grafik Tasarım Anlatım Biçimleri	70
4.2.1	Simgesel Anlatım	70
4.2.2	Eğretileme, Düzdeğişmece	73
4.2.3	Soyutlama.....	75
4.2.4	Başkalaşım	78
4.2.5	Fotoğrafik Anlatım	80
4.3	Grafik Tasarım İlkeleri.....	82
4.3.1	Perspektif / Derinlik.....	82
4.3.2	Ritim	84
4.3.3	Görsel Hiyerarşi	87
4.3.4	Yön.....	89
4.3.5	Boşluk	92
4.3.6	Denge.....	95
5.	BÖLÜM.....	99
	SONUÇ	99
5.1	Özet	99
5.2	Çalışmanın Literatüre Katkısı	100
5.3	Araştırma Kısıtları	100
5.4	Geleceğe Yönelik Çalışma Alanları.....	101

KAYNAKÇA	102
ÖZGEÇMİŞ.....	106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1 Meğu 1870.....	3
Şekil 2. 2 Diyojen Dergisi, 1870	4
Şekil 2. 3 Nekregü ile Pişekar 1909.....	5
Şekil 2. 4 Karagöz Dergisi, 1908.....	6
Şekil 2. 5 Kalem Dergisi, 1908.....	7
Şekil 2. 6 Cemil Cem, Kalem Dergisi, 1909	8
Şekil 2. 7 Gülüyüz Dergisi, 1922	9
Şekil 2. 8 Akbaba Dergisi, Ramiz Gökçe, 1933	11
Şekil 2. 9 Hicret, 1928, Cemal Nadir Güler	12
Şekil 2. 10 Necmi Rıza Ayça, Akbaba, 1936	13
Şekil 2. 11 Markopaşa, Mimli Uykusuz 1947	14
Şekil 2. 12 Mim Uykusuz, 1947	15
Şekil 2. 13 Mim Uykusuz 1948	16
Şekil 2. 14 Mim Uykusuz, 1949	17
Şekil 2. 15 Markopaşa 1949	18
Şekil 2. 16 Selma Emiroğlu, Akbaba 1952	19
Şekil 2. 17 Yalçın Çetin, Akbaba, 1960	21
Şekil 2. 18 Turhan Selçuk, Dolmuş, Ocak 1956	22
Şekil 2. 19 Tonguç Yaşar, Ahmet Bey ve Gölgesi Karikatürü.....	23
Şekil 2. 20 Tonguç Yaşar, Ahmet Bey ve Gölgesi Karikatürü.....	23
Şekil 2. 21 Turhan Selçuk, Müfettiş Karikatürü.....	24
Şekil 2. 22 Turhan Selçuk karikatürü	25
Şekil 2. 23 Turhan Selçuk, Dolmuş, 1957	27
Şekil 2. 24 Turhan Selçuk, Dolmuş, 1957	28
Şekil 2. 25 Cafer Zorlu, Akbaba, 1966	29
Şekil 2. 26 Cafer Zorlu, Akbaba, 1974.....	30
Şekil 2. 27 Zübük Dergisi	31
Şekil 2. 28 Pardon Dergisi, 26 Temmuz 1966.....	32
Şekil 2. 29 Gırgır Dergisi, 1990.....	33
Şekil 2. 30 Oğuz Aral – Şevket Yalaz, Gırgır,1977	34
Şekil 2. 31 Bülent Düzigit, Çarşaf Dergisi, 1978	36

Şekil 2. 33 Alp Tamer Ulukılıç, Limon, 1987	38
Şekil 2. 34 Latif Demirci, Hıbrır,1992.....	39
Şekil 2. 35 Ergün Gündüz, Hıbrır,1989	40
Şekil 2. 36 Bahadır Baruter, Leman, 1994	41
Şekil 2. 37 Bahadır Baruter, Leman, 1995	42
Şekil 2. 38 Oktay Gencer, Lombok, 2007	43
Şekil 2. 39 Bahadır Baruter, Lombok, 2006	44
Şekil 2. 40 Bahadır Baruter, Penguen, 2005.....	45
Şekil 2. 41 Doğan Güneş, Penguen, 2005	46
Şekil 2. 42 Yiğit Özgür Karikatür.....	47
Şekil 2. 43 Uğur Gürsoy Fırat Köşesi.....	48
Şekil 2. 44 Umut Sarıkaya Karikatür.....	49
Şekil 3. 1 Chauvet Mağarası, Fransa, M.Ö. 30000.....	50
Şekil 3. 2 Mezopotamya’da yazı	51
Şekil 3. 3 Mısır Hiyeroglif yazısı örneği	52
Şekil 3. 4 Anlamak Sözcüğünün Çin Alfabesindeki Evrimi	53
Şekil 3. 5 Lotus Yaprağı, Suluboya(solda) ve Taş Tabletleri(sağda).....	53
Şekil 3. 6 Johann Gutenberg’in harf döküm sistemi.....	55
Şekil 3. 7 Albrecht Dürer, Gergedan Gravürü.....	55
Şekil 3. 8 Caslon Old Style yazı fontu.....	56
Şekil 3. 9 Friedrich Koenig’in buharlı baskı makinesi.....	57
Şekil 3. 10 Alphonse Mucha, 1899, taş baskı tekniği ile hazırlanmış afiş örneği	58
Şekil 4. 1 Paul Signac, Place des Lices, noktasal resim çalışması	59
Şekil 4. 2 Tan Oral 1978, noktasal karikatür çalışması örneği.....	60
Şekil 4. 3 Cemal Nadir Güler, 1930, noktasal karikatür çalışması örneği.....	61
Şekil 4. 4 Bülent Erkmen, 10. Avrupa ve Akdeniz Okçuluk Şampiyonası afiş çalışması	62
Şekil 4. 5 Turhan Selçuk, çizgisel karikatür çalışması örneği	63
Şekil 4. 6 Cemil Cem, çizgisel karikatür çalışması	64
Şekil 4. 7Alfred Otto Wolfgang Schulze, lekesel çalışma örneği	65

Şekil 4. 8 Christoph Niemann'a ait tasarım görseli.....	66
Şekil 4. 9 Sarkis Paçacı, 1991, Lekeseli karikatür çalışması örneği.....	67
Şekil 4. 10 Henri Matisse, Woman with a hat isimli fovizm çalışması.....	68
Şekil 4. 11 Yapı Kredi Yayınları afiş çalışması	69
Şekil 4. 12 Bahadır Boysal, Leman Dergisi	70
Şekil 4. 13 Mısır'da kullanılan bazı semboller.....	71
Şekil 4. 14 Mengü Ertel, Simgesel afiş çalışması örneği	71
Şekil 4. 15 Turhan Selçuk 1993, Simgesel karikatür çalışması.....	72
Şekil 4. 16 Ümit Ögmel 1977, Simgesel karikatür çalışması örneği.....	72
Şekil 4. 17 Paul Rand, IBM Afiş, 1982	73
Şekil 4. 18 Tan Oral, 1998, Eğretileme karikatür çalışması örneği.....	74
Şekil 4. 19 Turhan Selçuk, 1955, Eğretileme karikatür çalışması örneği.....	75
Şekil 4. 20 Piet Mondrian, The Gray Tree isimli çalışması	76
Şekil 4. 21 Fernand Leger, These Women çalışması	76
Şekil 4. 22 Haslet Soyöz, 1980, Soyutlama Karikatür Çalışması Örneği.....	77
Şekil 4. 23 Tan Oral, 1969, Soyutlama Karikatür Çalışması Örneği	77
Şekil 4. 24 M.C. Escher, Metamorphose İsimli Çalışması.....	78
Şekil 4. 25 Anıl Çelik, Muğla Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mezuniyet Sergisi Afişi	79
Şekil 4. 26 Eray Özbek 2003, Başkalaşım karikatür çalışması örneği	79
Şekil 4. 27 Jan Tscichold, Die Frau ohne Namen görseli.....	80
Şekil 4. 28 Uykusuz Dergisi, 2015, Fotoğrafik karikatür çalışması örneği.....	81
Şekil 4. 29 Perspektif Örnek Görsel	82
Şekil 4. 30 Turhan Selçuk, Perspektif karikatür çalışması örneği.....	83
Şekil 4. 31 Turhan Selçuk 1991, Perspektif karikatür çalışması örneği.....	83
Şekil 4. 32 Van Gogh, Yıldızlı Gece	84
Şekil 4. 33 Ritim Örnek Görsel	85
Şekil 4. 34 Ferruh Doğan Akdilek, 1973, Ritim karikatür çalışması örneği	85
Şekil 4. 35 Osman Turhan, 2005, Ritim karikatür çalışması örneği	86
Şekil 4. 36 Alexander Rodchenko, Leningard Yayınevi için afiş, 1925	87
Şekil 4. 37 Anonim, Limon, Görsel hiyerarşi karikatür çalışması örneği	88
Şekil 4. 38 Piet Zwart, 1928	89
Şekil 4. 39 Necmi Rıza Ayça, 1960, Yön karikatür çalışması örneği	90
Şekil 4. 40 Ümit Kartoğlu 1993, Yön karikatür çalışması örneği	91

Şekil 4. 41 Boş Alanlara Örnek Afiş	92
Şekil 4. 42 Ferruh Doğan, 1954, Boşluk karikatür çalışması örneği	93
Şekil 4. 43 Salih Memecan, 2008, Boşluk karikatür çalışması örneği	94
Şekil 4. 44 Behiç Ak, 1995, Boşluk karikatür çalışması örneği	94
Şekil 4. 45 Mirko İlic, Görsel	95
Şekil 4. 46 Mete Göktürk, Simetrik denge karikatür çalışması örneği.....	96
Şekil 4. 47 Mete Göktürk, Simetrik denge karikatür çalışması örneği.....	97
Şekil 4. 48 Asimetrik dengeye örnek görsel.....	97
Şekil 4. 49 Bedri Koraman, 1971, Asimetrik denge karikatür çalışması örneği	98

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.1 Çalışmanın Amacı

Alan olarak birbirine çok yakın olan grafik ve karikatür sanatı, 18. Yüzyılın ikinci çeyreğinde İngiltere’de adlandırılmaya başlanmışsa da, grafik tasarımdan kopması mümkün olamamıştır.

Bu çalışmamda, karikatür sanatının, sadece çizim ve mizah yönünden ele alınamayacak kadar kapsamlı ve disiplinli bir alan olduğunu anlatmayı hedefledim. Grafik tasarım, bünyesinde birçok disiplini bulunduran ve bütün görsel sanatları bünyesinde barındıran çok kapsamlı bir sanattır. Yapılan karikatür incelemelerinde bu çalışmamda yapacağım, karikatürlerin grafik tasarım yönünden de incelemeleri ele alınmaları gerektiğini vurgulayacağım.

1.1.2 Araştırma Metodolojisi – Yöntemi

Başlangıçtan sonuç bölümüne kadar danışman gözetiminde periyodik zamanlarda düzenli olarak çalışılması; yazılı, basılı kitap, dergi gibi literatürlerin incelenmesi bu çalışmanın ana metodolojisini oluşturur. Bunun yanı sıra benzer konularla ilgili daha önce yazılmış tez, araştırma, makale vb. taramaları yapılmış ve dijital ortamdaki bilgiler de kaynak olarak kullanılmıştır.

2. BÖLÜM

TÜRK MİZAH DERGİLERİ

2.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesi Mizah Basını

Osmanlı İmparatorluğunda III. Selim ile başlayan, II. Mahmut ile devam eden yenileşme hareketleri Tanzimat Fermanı ile büyük bir aşama kaydetti. Mustafa Reşit Paşa, ülkenin sorunlarını yolundan biliyordu. Mısır yolculukları Paris ve Londra elçilikleri sırasında kimi devletlerin monarşiden, meşrutiyet ve cumhuriyet geçişlerine tanıklık etmişti. Bütün bu deneyimleriyle birlikte, Avrupa'nın da desteğini alarak Abdülmecit döneminde sadrazamlığa getirildi.

Mustafa Reşit Paşa, artık işlemez hale gelmiş, eskimiş, çürümüş ne varsa kesip atmak, ülkeyi Batılılaştırmak istiyordu. Bu bağlamda yoğun çalışmalar sonucunda 1789 Fransız Devriminin kabul ettiği İnsan Hakları Bildirgesi'nden yola çıkılarak hazırlanan Tanzimat Fermanı'nı ilan etti. Osmanlı Devleti, ferman ile siyasi ve dini olarak düşman bellediği bir uygarlığa girişini imzalıyordu.

Dünya arenasında sürekli güç kaybeden Osmanlı Devleti, Kırım Savaşı'nda (1854-1855) yenik düşünce Avrupa'nın da baskısıyla Islahat Fermanı'nı ilan etti. Tanzimat Fermanı'na göre kişi hak ve özgürlükleri konusunda yeni kararlar getiren ferman, Hristiyan cemaatinin haklarını korumayı amaçlıyordu.

Abdülmecit (1861-1876) batılılaşma hareketleri Sadrazam Ali Paşa tarafından yavaşlatıldı. Birçok alanda gerçekleşen başarısızlıklar ve dış müdahaleler, iktidarı baskı yönetimine sürükledi. Bu eğitim, özgürlükçü hareketlerin filizlenmesine yol açtı.

2.1.1 Tanzimat Dönemi Mizah Dergileri

İlk mizah dergisi olan “Meğü” 1856 yılında Ermeni basım tarafından yayınlandı.

Մտերև հեղափոխությանը շնորհը 32 պիստոլ է:	Երկուսի գինը գումարի փոխարին 60
Ստորագրությունների և փոխարինումների համար 1200 թուրքի արծաթ է:	Սեփական գինը 50
Գործը կատարելու համար 1000 թուրքի արծաթ է:	Մտերևությանը տարբեր գումարներ 3

Բ. ՑԱՐԻ Բ. ՇԻՐԱՆ 1870 ԹԻՒ 85 ՅՈՒՆԻՍ 17

ՏՕՐՔՐՈՐ ԽՈՒՆՈՒՍՔԵԱՐ

Թուրքիայի իշխանությանը հանդիմանումով, որպեսզի իրականացվի հասարակական կյանքի փոփոխությունը, որպեսզի առաջին աստիճանի վրա (ինչի մասին հեղափոխականները, ազգայնականները) հրահրված են ազգայնականությանը պատկանող արժեքները և արժեքները և ներքին կյանքը (ընտանիքները և այլուհայրապետական կյանքը) փոփոխելու համար անհրաժեշտ է արժեքները կարգադրել:

Թուրքիայի իշխանությանը հանդիմանումով, որպեսզի իրականացվի հասարակական կյանքի փոփոխությունը, որպեսզի առաջին աստիճանի վրա (ինչի մասին հեղափոխականները, ազգայնականները) հրահրված են ազգայնականությանը պատկանող արժեքները և արժեքները և ներքին կյանքը (ընտանիքները և այլուհայրապետական կյանքը) փոփոխելու համար անհրաժեշտ է արժեքները կարգադրել:

«Մեզնից ոչ ոք չի կարող լինել ազատ, եթե նրա շուրջը չլինեն ազատ մարդիկ»:

Իսկ ինչպե՞ս կարող ենք ազատ լինել, եթե նրանք չեն ազատվում: Իսկ ինչպե՞ս կարող ենք ազատ լինել, եթե նրանք չեն ազատվում: Իսկ ինչպե՞ս կարող ենք ազատ լինել, եթե նրանք չեն ազատվում:

Իսկ ինչպե՞ս կարող ենք ազատ լինել, եթե նրանք չեն ազատվում: Իսկ ինչպե՞ս կարող ենք ազատ լինել, եթե նրանք չեն ազատվում:

Şekil 2. 1 Meğü 1870

Kaynak: Çeviker, 2010:15

Osmanlı basınındaki ilk karikatür, İstanbul adlı gazetede yayımlanır (1867). Ebüzziye Tevfik, Terakki adlı dergisiyle birlikte aynı adı taşıyan mizahi bir ek yayımlanmaya başlar (Ekim 1870). Onu izleyen günlerde Teoder Kasap, bağımsız, parayla satılan ilk mizah dergisi “Diyojen”i çıkartır (Kasım 1870). Diyojen’de ilk karikatür, Kasım 1871’de yer alır.

کولکه ایته بشفه احسان استم

هفته سه ردفه طبع ونشر اولتور . غزته خانسی غلطه ده یکی جامع جاده سنده واقع زنجیری خان درونته کاشندر . پرستلکی نصف عثمانلی لیراسنه واتلی ایلانی - ا مجیدیه به ورنسخه سی ۱ فروشده در طشره ایچون پوسته اجرتی ضم اولتور . اعلانا تک بر سطریدن ۳۰ غروش و مواد سازه تک سطریدن ۶ غروش التور .

مقدمه

پرکتساب ویا غزته مقدمه سی مشذرجانه دال یعنی پراعت استهلال اولوق لازم کلورکن هر غزته بدایت ظهورنده علی الدام قولانه جنی شیوه لالک غیری اسناد التندن چیتمیش بر مقدمه بشفه نشر ایچور . بو عادت سر و حکمتی اوانلسوزین تقلید ایبلان مملکتزک سار کوره نکلی صره سنده بر بدعتدرکه (غزته جیک دنه تک ایچون) دیوزک مسلکته توافق ایچر . بنه علیه محتاج اولدیغ عومسک حسن نظر وسامونئندن بشفه بوله بر دعت ایچون کیسه به آبرو دوکیم دیو مقدمه وچیه سنی یلیدیکم و قولاندیغ لسان اوزره تقریر ویتخیر ایلیم .

دیوزن حکملی و نایبیدن خم نشینلکه شهرت شمار سنوبلی بر عذوب کامل اولسوب مشرب و مذهبی بوغزته تک موافق مسلکی اولمیشدن بوسم ایله توسمی مناسب کورلدی . دیوزن چند ماهدنیرو فرانسوزجه وروجه اولهرق نشر اولمقده اولوب مقصدی ایسه افکار عومیه و مقاصد حکومت سنییه ترجیاتی و اخلاق و تربیه ووظیفه اجنبی اولان شیبار حقیقده تعراض واستهزایله ترز بلنلی اولدیغندن هفتده بر کردی ترکیه اولهرق طبع ونشرینه بالاسنیدان مساعده سنیه شایان بیورلمشدر . واقصا عوموم غزته لر شو مقصد خدمت ایتکده ایسه لره

هر نصله خطایق بنی اسرائیل فقراردن بحث ایدن واعظله تقایسده اله یالکر بدرا نه بند و نصیحت حصر ایتدکرتدیغیدز ندر مزاج وقت (افندی کهنه یهودی عقائدین صانه) نصل بوتاز. معارفه اسکیلرالایم) بیئیه تلقی و مقابله ایچور کی کورندیکندن و بوله بر مزاجک اصلاح سنیاتی ایسه ایکی قوه یعنی چپو شده و یا خود زریف و مذمته محتاج اولوب بو تک دخی پرنجیسی شان حکومته لایق اولمغه بالکر ایکنجیسی سو استعمال ایله شخصیاته انتقال ایتدیرلماک شرطیه حال و مصلحتنه موافق بولدیغندن اینشته دیوزن وطنه خدمت ایچون وطندا اشلرینک حسن قبول ورغبتنه و صنعت ارقد اشلرینک اعانه و همتنه استناد ایدرک بوله غایت مشکل و نازک بروطفیعی التزام ایشدر . (وین الله التوفیق)

اجراات دولت موافق حکمت حکومت اولدیغی جهت هیت اداره حقیقده تقدردن بشفه سوبله جک طوفری برسوز بوله میه جهمزدن دیوزن بو ایله نه امثالنه سوء مثال اولور و نده سوء امثاله امثال ایدر .

خطار

اشبو پرنجی نسخه یی کوندردیگیز ذوالک غزته مزه مشرتی اولیه جقاری تقدردنه نسخه مذکور بی اعاده پیسورملری لازم

Şekil 2. 2 Diyozan Dergisi, 1870

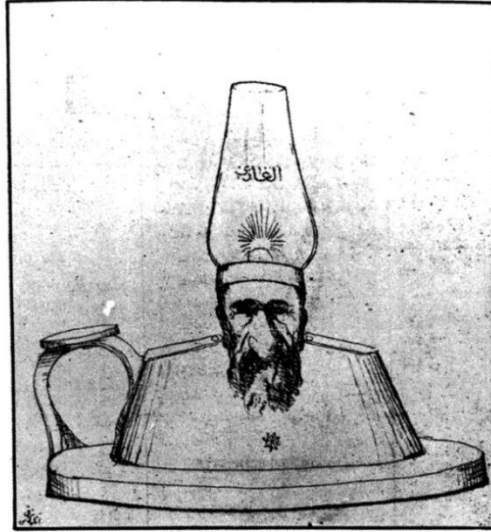
Kaynak: Çeviker, 2010:14

Osmanlı mizah basını kurulurken hayal perdesi henüz inmemişti. Halk, Karagöz-Hacivat aracılığıyla toplumsal-siyasal eleştirisiyle bir ölçüde buluşuyordu. Halkın, mizah dergilerinde bu tanıdık dünyayla karşılaşması, onların izleyiciden okurluğa taşıma sürecinin önemli sır unsuru olarak da değerlendirilebilir. En önemlileri Diyozan (1870), Çingiraklı Tatar (1873), Hayal (1873) ve Çaylak (1876) olan on küsur mizah dergisi içinde geleneksel olana

yönelen, çoğunlukta değildir. Geleneksel olanla kurulan, ama son derece batılı bir kurguyla oluşturulmuş çok sayıda karikatür de vardır.

2.1.2 II. Meşrutiyet Dönemi

Mizah dergileri açısından suskun geçen 32 yıllık İstibdat Döneminin ardından ilan edilen II. Meşrutiyet ile, Türk karikatürü, yeniden doğmuştur. Müthiş bir mizah patlaması gerçekleşir. Kısa sürede otuz kadar mizah dergisi yayımlanır. Bir yandan geleneksel (Karagöz, Nekregü ile Pişekar, Eşref, Cadaloz); diğer taraftan modern mizah dergileri (Kalem, Boşboğaz ile Güllebi, Cem, Hande, Diken) yayımlanır.

*İçinden yanan, tehlikesiz:
Taklidinden sakın!
Deposu, Selânik'te yalılar caddesinde.
(Lâmba camında "El gazi" yazmaktadır.)*

Şekil 2. 3 Nekregü ile Pişekar 1909

Kaynak: Çeviker, 1988:119

Bir de bu iki mizah anlayışının dışında sıra dışı, biraz anarşist, biraz sosyalist, ya da insancıl dergiler vardır. Bunların en önemlisi Baha Tevfik'in yayımladığı Eşek'tir. Ermeni mizah basınında ise dikkate değer dergiler şöyle sıralanabilir: Govroş, Gipo, Lila, Zurna, Kharazon...

İlk Türk karikatürçüsü Ali Fuat Bey, dönemin ilk yayını olan Karagöz'ü kurmuş ve ilk yıl karikatürçülüğünü üstlenmiştir. Geleneksel mizahın kalesi olarak birkaç kez el değiştirerek olsa da 1950'lere değin yaşayacak olan Karagöz, basılı mizah tarihimizde "Devletçi Mizah"ın ilk örneğini oluşturuyor.

Şekil 2. 4 Karagöz Dergisi, 1908

Kaynak: Çeviker, 2010, s.18

Bu dönemde “Kalem” dergisine değinmeden olmaz. Modern karikatürün doğum evi Kalem’dir. Salah Cımcöz ile Celal Celal Esat Arseven’in çıkardığı bu dergi, Cemil Cem, Sedat Nuri, İzzet Ziya, A. Rigopulos, Pahatrekas, A. Scorseli gibi önemli karikatürcüleri barındırıyor. Kalem, siyasal iktidarlara takışıyor, sahibinden, çizerine değin yargılanıyor, tehditler alıyor. Dergi çok etkin bir karikatür mücadelesi veriyor. Mizah edebiyatı açısından da önemli yenilikler taşıyor.

Şekil 2. 5 Kalem Dergisi, 1908

Kaynak: Çeviker, 2010:17

Şekil 2. 6 Cemil Cem, Kalem Dergisi, 1909

Kaynak: Çeviker, 1988:146

2.1.3 Kurtuluş Savaşı Dönemi Mizah Dergileri

Bu dönemde, toplam yirmi iki mizah dergisi yayımlandı. Başlıca olanlar şöyle sıralanabilir: Karagöz (1908-1950), Diken (1918-1919), Güleryüz (1921-1923), Aydede (1922), Ayine (1921-1923), Akbaba (1922-1977), Zümrüdüanka (1923-1925), Kelebek (1923-1924)

Bu dönemde özellikle iki dergi üzerinde durulmalıdır. Sedat Simal ile Refik Halit'in çıkardığı düşman dergiler Gülüryüz ile Aydede, Kurtuluş sonrasının aynasıdır. Gülüryüz, saray ve işgal sansürüne karşın, büyük bir savaş vermiştir. Bunun tam tersi olarak Aydede Dergisi ise Mustafa Kemal'i ve Kurtuluş sonrasını yermektedir.

Şekil 2. 7 Gülüryüz Dergisi, 1922

Kaynak: <https://resimlitarih.tumblr.com/page/2>

2.1.4 Cumhuriyet Dönemi Mizah Dergileri

2.1.4.1 Tek Partili Dönem Mizah Dergileri

İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar süren bu dönemin en büyük özelliği, siyasi konulara hiç değinilmemesidir. Bu kalıpları zorlayacak olan Markopaşa dergisi, inanılmaz bir baskı altında yayın hayatını sürdürmek zorunda bırakılacaktır. Dönemin başlıca mizah dergileri, Akbaba, Amcabey, Karikatür, Köroğlu ve Köylüdür. Akbaba ve Markopaşa dışındaki dergiler, etkilerini uzun süre koruyamamış, dönemin sonuna doğru kapanmışlardır. Bu yüzden, bu iki mizah dergisini daha detaylı işlemeyi uygun gördüm.

2.1.4.2 Akbaba Dergisi

Akbaba Dergisi, cumhuriyet tarihimizin en uzun soluklu mizah dergisidir. 1970'li yılların başına kadar belirli dönemlerde kesintiye uğrasa da faaliyet göstermiştir.

Birçok yazar yazar ve çizer bu dergide çalışmıştır. Mizah ile Akbaba Dergisi adeta özdeşmiştir.

Kurtuluş Savaşı sırasında, Ankara Hükümetine karşı bir tavır alan, padişahlık yanlısı bir mizah dergisi olan Aydede dergisinde çalışan Yusuf Ziya Ortaç, dergi kapatılınca Orhan Seyfi Orhon'u da yanına ortak alarak Akbaba Dergisi'ni çıkarmaya başlar. Aydede Dergisi'ndeki yazar çizer kadrosu aynen korunmasına karşın; Akbaba, Kemalist bir tutum sergiler.

1923-25 arası dönem mizah açısından oldukça canlı geçmiştir. Tüm fikirlerin özgürce açıklandığı görülür. Ancak 4 Mart 1925 tarihinde yürürlüğe giren Tahrir-i Sükun Kanunu, basına ağır yasaklar getirmiştir. Yasanın çıkışının ardından bir çok dergi ve gazete kapatılır.

1922'de başlayan zafer hala devam ediyor!

Şekil 2. 8 Akbaba Dergisi, Ramiz Gökçe, 1933

Kaynak: Çeviker, 2010:129

1928 yılında Harf Devrimi yapılır. Arap harflerinden Latin harflerine dönülmesi, okumayı yeni öğrenecekler için büyük kolaylıklar getirirse de, gazete ve dergiler, zaten az sayıdaki okuyucularının bu köklü devrime hızlı ayak uyduramamaları sonucu büyük ölçüde tiraj kaybetmişlerdir. Çok sayıda dergi ve gazete kapanır. Akbaba Dergisi de bu süreçten nasibini alır ve kapısına kilit vurur.

Şekil 2. 9 Hicret, 1928, Cemal Nadir Güler

Kaynak: Öngören 1998:80

1930 yılında, ülkede yeniden çok partili yaşama geçme isteği duyulur ve bu bağlamda Serbest Fırka partisi kurulur. Bu gelişme, basına inanılmaz bir canlılık getirir. 1929'da tüm ülkede yayınlanan gazete ve dergilerin toplam satışı yirmi binleri zor buluyorken, yalnızca İstanbul'da yayınlanan Yarın gazetesinin günlük satışı elli binlere ulaşır. Basında bu gelişmeler yaşanırken, Akbaba, Serbest Fırkaya yönelik eleştirilerinin dozunu giderek arttırmaktadır. Bunun sonucu, dergi için pek iyi olmamıştır. 1931 yılında Akbaba yeniden kapanır.

1933 yılının sonlarında yeniden açılan dergi, Siyasete pek bulaşmak istememekle birlikte Kemalizm'i ve tek partili hayatı savunmaya devam etmektedir. İçerik olarak da grafik ağırlıklı mizah dergisinden çok, illüstrasyon ve fotoğrafa dayalı magazin dergisi görünümüne kaymıştır. Akbaba'nın bu magazin dergisi havası 1940'lı yılların ortalarına kadar devam edecektir.

İmtiyazsız, sınıfsız, bir bölünmez kütleyiz!

Şekil 2. 10 Necmi Rıza Ayça, Akbaba, 1936

Kaynak: Çeviker 2010:148

1947 yılında cumhuriyet tarihimizin en büyük karikatüristlerinden biri olan Cemal Nadir ölür. Cemal Nadir'in ölümü ve Akbaba'nın izlediği politika, derginin tirajında büyük düşüşe yol açar. Akbaba'nın tek parti dönemi sona erer ve dergi, 1950 seçimlerine kadar yayın hayatına son verir.

2.1.4.3 Markopaşa Dergisi (Mim Uykusuz)

1945 yılından sonra sürekli DP'ye yüklenerek tiraj kaybına uğrayan Akbaba dergisinin karşısına, tek parti yönetimini kıyasıya eleştiren Markopaşa dikilir.

Dalgaların maktai [kesitli]

Şekil 2. 11 Markopaşa, Mimli Uykusuz 1947

Kaynak: Çeviker, 2010:208

Markopaşa dergisi, bir mizah dergisi olmanın sınırlarını da aşarak, kısa sürede bir aydın hareketine dönüşür. Bu dergi beş yıl süreyle, tek partinin baskıcı politikasına karşı direnir ve bu nedenle de halkın ve aydın kesimlerin büyük ilgi ve beğenisini toplar. (Sipahioğlu, 1999, s. 41)

Şekil 2. 12 Mim Uykusuz, 1947

Kaynak: Çeviker, 2010:208

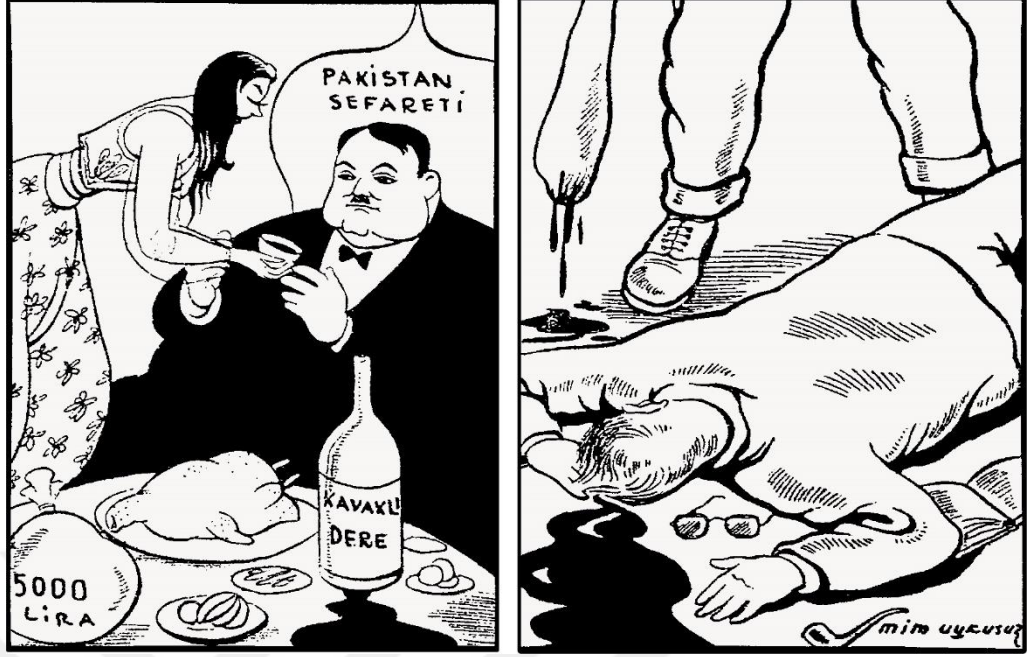

Şekil 2. 13 Mim Uykusuz 1948

Kaynak: Çeviker 2010:211

Yayın hayatı boyunca sık sık kapatılan ve sürekli isim değiştiren dergi, zamanla Malumpaşa, Bizim Markopaşa gibi isimler de kullanmıştır. Derginin yazar çizer kadrosu Aziz Nesin, Sebahattin Ali Rıfat Ilgaz ve Mim Uykusuz, sürekli olarak tutuklanırlar. Siyasi baskıdan bunalan ve yasal yollarla yurt dışına çıkması imkansız olan Sebahattin Ali'nin yurtdışına kaçarken sınırda öldürülmesi de bu döneme denk gelir.

Sanatkarlarımıza reva görülen armağanlar.

Şekil 2. 14 Mim Uykusuz, 1949

Kaynak: Çeviker, 2010:216

Markopaşa'nın ilk baskısı 25 Kasım 1946'da çıkar. Daha üçüncü baskısında Markopaşa'nın sahibi Sebahattin Ali ve başlıca yazarı Aziz Nesin tutuklanırlar. Derginin toplum üzerindeki etkisini, mecliste bileşim konusu haline getirilmesinden görebiliriz. İktidar, Markopaşa'yı bahane göstererek, zaten altı buçuk yıldır süren sıkıyönetimi altı ay daha uzatma kararı almıştır. İktidara göre bu derginin kökü dışarıdadır ve yasaklanmalıdır.

1950 seçimlerinde büyük bir sürpriz olur ve DP iktidara gelir.

Markopaşa, çok partili hayata geçişin, demokratik düzenin mücadelesini yapmıştır. DP'nin iktidara gelmesinde büyük bir pay da Markopaşa'nın sayılır. Doğrusu DP durumunu Markopaşa hareketine borçludur. Bu kimliği ile Markopaşa, klasik bir demokrasi mücadelesi vermiştir. Ancak, Osmanlı ve Meşrutiyet günleri dahil, hiçbir zaman iktidara böylesine açık hiciv okları yöneltilmediği için Markopaşa hareketi çok çarpıcı bulunmuştur...(Balcıoğlu, 1973, s.82)

Demirciler, demir döver tunç olur!

Şekil 2. 15 Markopaşa 1949

Kaynak: Çeviker, 2010:216

Yaşanan tüm bu gelişmelere rağmen Adnan Menderes’de mizah dergilerine karşı tavır takılır ve daha seçim programını okurken isim vermen Aziz Nesin’i eleştirir. Derginin, Menderes ile de anlaşamayacağını gören Aziz Nesin, Markopaşa’yı kapatma kararı alır.

2.1.5 Çok Partili Dönem Mizah Dergileri

2.1.5.1 Akbaba Dergisi

1950 seçimlerinden sonra, Akbaba dergisi yayın hayatına son vermiştir. Fakat bir takım çevreler, derginin yayın hayatına dönmesini düşünmektedirler. Cumhuriyetle yaşıt olan bu dergi başlı başına bir gelenektir ve bir çok yazar çizer için de ekmek kapısıdır. Burda asıl kritik nokta, yılarca CHP’li kimliğiyle tanınan Akbaba, DP iktidarına karşı nasıl bir tavır takınacaktır?

Dergiyi yeniden çıkarmayı planlayan ve bu konuda mali destek arayan Yusuf Ziya Ortaç, DP hükümetine yakınlaşır. “Eğer kendisine bir mali destek sağlanırsa, hükümete muhalefet etmekten vazgeçmeye hazır olduğunu ima

eder.” (Sipahioğlu; 1999, 69) Böyle bir girişim elbette ki Adnan Menderes tarafından keyifle karşılanır ve kendisiyle görüşmeyi kabul ederek maddi destekte bulunmayı kabul eder.

Ortaç’ın yeni Akbaba’sı, gerek biçim ve gerekse içerik açısından yenilenmiş olarak piyasaya çıkar. Derginin kadrosunda bazı değişikliklere gidilmiş; teknik sekreterliğe İlhan Selçuk getirilmiş ve çizer kadrosuna Altan Erbulak, Ferruh Doğan gibi yeni isimler eklenmiştir. Derginin içine ve özellikle arka sayfasına yabancı kartonlar yerleştirilir. Artık Akbaba bir siyaset dergisi olmaktan çok, bir magazin dergisi görünümündedir. “Çıplak kadın” motifi yine her zaman olduğu gibi ön plandadır. Bu arada, Akbaba’nın logosu da çağa ayak uydurmuş, modern bir görünüme kavuşmuştur. Dergini asıl mesajı kısa ve nettir: “Güleryüzlü Genç Türkiye!” (Sipahioğlu, 1999, s.70)

Amerikan mecmualarından: Türk kıyafeti Amerika’da en son moda oldu!

Amerikan kadınının kıyafeti...

Türk kadınının kıyafeti!

Şekil 2. 16 Selma Emiroğlu, Akbaba 1952

Kaynak: Çeviker, 2010:232

Yusuf Ziya Ortaç, siyasi tartışmalara biraz ara vererek başka konulara, örneğin dil sorununa değinecektir. Ona göre kimse doğru dürüst Türkçe konuşmamaktadır ve bir ulusun ilerlemesi için önce dilinin kuvvetli olması, halkının birbirini anlayabilmesi gerekmektedir. Ortaç'ın burada asıl yapmak istediği, siyasi tarafını değiştirdiğini mazur göstermek ve köşeyi yumuşak dönmektir.

1954 seçimleri öncesinde Akbaba, ekonomik açıdan kritik bir dönem geçirmektedir. İyice düşen dergi tirajını yükseltmek için Karagöz-Hacivat, Komik Hikayeler gibi halka daha yakın konuları, dergi köşelerine yerleştirmeye başlar. Bu arada kimi zaman da hükümeti yumuşak bir dille eleştirir.

1954 yılında, Akbaba'nın üretiminde kullanılan kağıt tükenme noktasına gelmiştir. Hükümetten bu konuda yardım isteyen Ortaç, destek alamayınca bu sefer DP ye karşı tavır alır. 1960'lı yıllara gelene dek dergi politik olarak çizigisi Ortaç'ın kişisel temaslarına göre bu şekilde dalgalı olarak devam eder.

27 Mayıs askeri darbesinden bir gün önce çıkarılan Akbaba'da, Ortaç, aklımızı başımıza toplamamız gerektiğini yazar. Fakat bu sözü hükümet için mi yoksa darbeciler için mi söylediği belli değildir.

Şekil 2. 17 Yalçın Çetin, Akbaba, 1960

Kaynak: Çeviker, 2010:272

2.1.5.2 Dolmuş Dergisi

1956 yılının başında yayın hayatına başlayan Dolmuş'un sahipleri Osman A. Karmen, Turhan Selçuk ve İlhan Selçuk'tur. Derginin yazar kadrosunda aynı zamanda Aziz Nesin de bulunmaktadır.

Edebiyat ve sanat ağırlıklı olan dergi, oldukça entelektüel bir içeriğe sahiptir. İlk kapağı, Turhan Selçuk imzalıdır ve bundan sonraki dönemde gelenek oluşturacak şekilde siyasete ayrılmıştır.

Şekil 2. 18 Turhan Selçuk, Dolmuş, Ocak 1956

Kaynak: Dolmuş Dergisi, 1956, sayı 4

Dolmuş dergisinin ikinci sayısından itibaren, Tonguç Yaşar'ın çalışması olan "Ahmet Bey ve Gölgesi" çıkmaya başlar. Tümüyle yazısız olan karikatürün en önemli özelliği, hareket devamlılığı içermesidir. Fazlalıklarından arındırılmış çizgiler, absurd bir mizah anlayışı getirmiş, karikatürde insan tipine ilişkin en değişmez olarak kabul edilen bazı duyu organları bile çizilmemiştir. Bu karikatürler, o zamanın çok ötesinde, modern bir duyarlılığın ülkemizdeki ilk örneklerindedir.

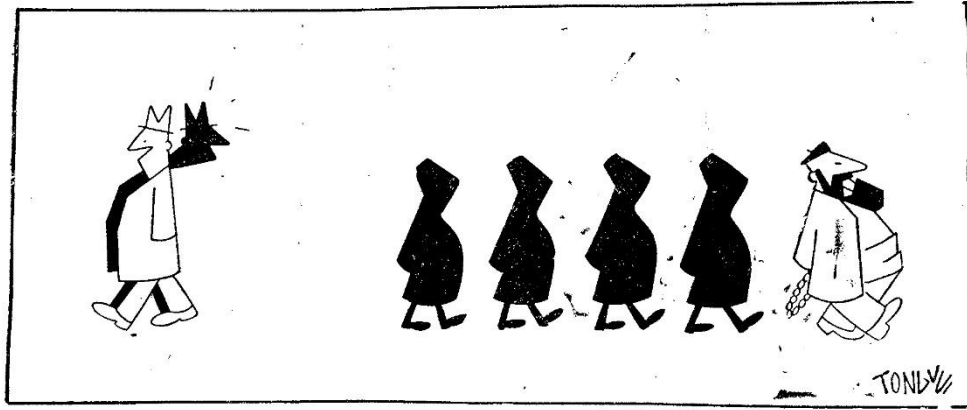

AHMET BEY VE GÖLGESİ...

Şekil 2. 19 Tonguç Yaşar, Ahmet Bey ve Gölgesi Karikatürü

Kaynak: Dolmuş, Ocak 1956, Sayı 3

AHMET BEY VE GÖLGESİ

Şekil 2. 20 Tonguç Yaşar, Ahmet Bey ve Gölgesi Karikatürü

Kaynak: Dolmuş, Ocak 1956, Sayı 4

Dolmuş dergisini, diğer mizah dergilerinden ayıran en önemli yeniliklerinden birisi de, Gogol'un ünlü oyunu Müfettiş'in tefrikasıdır. Turhan Selçuk, o güne kadar pek fazla denenmeyen yazı-resim birlikteliği üzerine çalışır.

10 — Vali hızını alamamış, hazır fırsat çıkmışken, kendi çocuğu için, aşağı babası kadar aptal bir oğlan» diyen profesöre yüklenmeğe başlamıştı. «Helo o bunak profesör, kürsüye çıkmca neden tepinir durur anlamam. Tarih dersinde, sıra Iskendero gelince öyle bir coştı ki çatıyı alev sardı zannettim. Herifçöğü heyecanla sandalyeyi kapıştı gibi yere vurdu. Evet, Iskender bir kahramandır, onu kabul ediyoruz, fakat devletin iskemelerini kırmak milli hazinemizi fakirleştirmekten başka neye yarar ki»

11 — Valinin yeğeni, «Madem ki tehlike var, bir tedbir almalıyız», dedi. Emekli albay, tehlikeden kurtulmanın en iyi çaresinin, onu, bir tahtakurusu gibi ezmek olduğunu söyledi. «En kestirme yol bir fırsatını kollayıp müfettişi öldürmektir. Ufacık bir kaza hepimizi kurtarır. Bir yenisi gelinceye kadar da rahatımıza bakarız.» dedi.

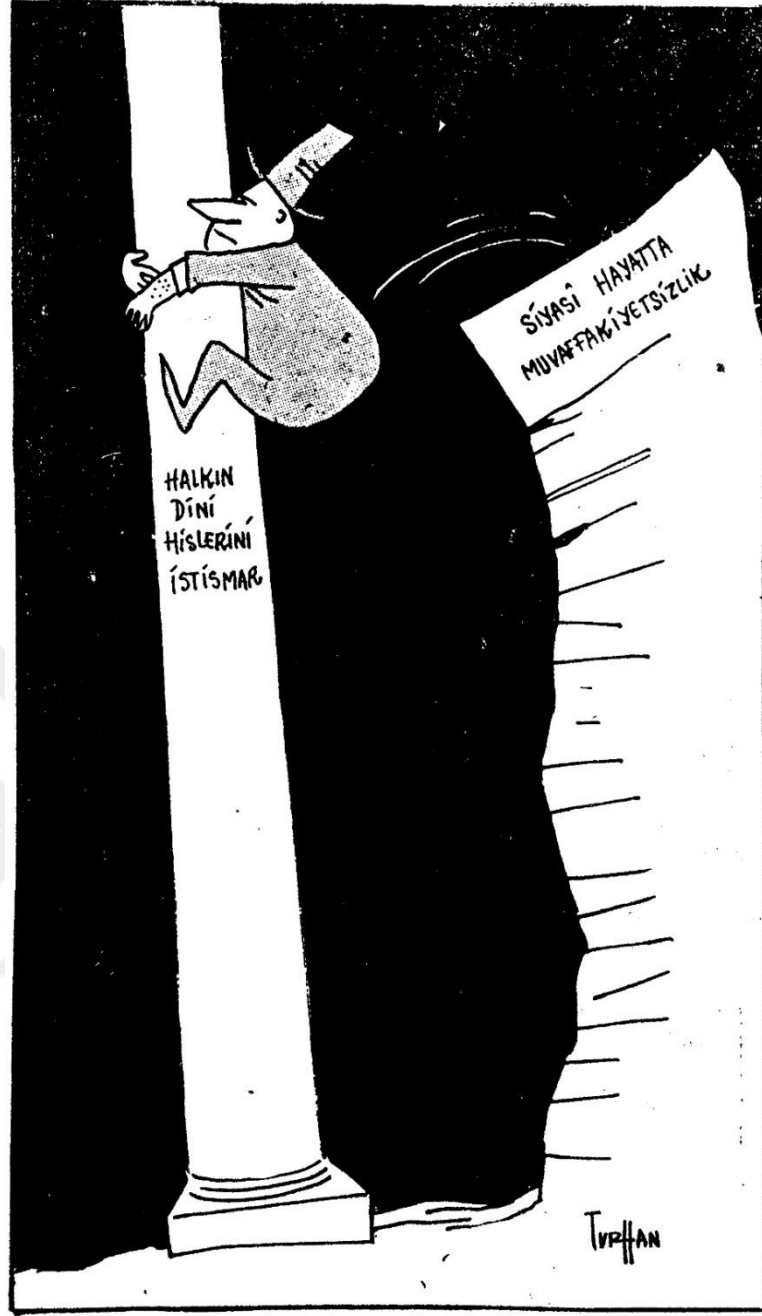

12 — Tehlikeden haberi olmayan posta müdürü, keklilik avında ıslanan çizmelerini ocağın üzerine koymuş, büyük bir vazifeşinaslıkla mektupları okuyordu. Anastasyağın, teğmen Fedora yazdığı mektubu tam beş defa tekrarlamıştı. Posta müdürünün, bilhassa aşk mektuplarıyla içinde para yollanan mektuplara karşı büyük bir merakı vardı. Bir memur, «Sizi vali çağırıyor» deyince, bu vakitsiz davet onu şaşırtmıştı. (Devamı var)

Şekil 2. 21 Turhan Selçuk, Müfettiş Karikatürü

Kaynak: Dolmuş, Ocak 1956 S.2 s.10

Dolmuş Dergisi'ni Akbaba'dan ayıran en büyük özelliği, Akbaba'daki gibi dergi içinde tek adam hakimiyeti yoktur. Çizerler, kendilerine ayrılan sayfalarda, diledikleri düşünceleri özgürce ortaya dökabiliyorlardı. Sanat dergisine kaymasını bu nedene de bağlayabiliriz.

Şekil 2. 22 Turhan Selçuk karikatürü

Kaynak: Dolmuş, Ocak 1956:3

Dolmuş'un 16. sayısı, "müstehcen mahiyette" olduğu gerekçesiyle toplatılır. Bu resimler birçok gazetede yayınlanmasına rağmen sadece Dolmuş'un toplattırılmasındaki asıl neden, aynı sayıda Menderes'i alaya alan yazıdır.

Toplatılmasından 16. sayısından sonra derginin şansı hızla kötüye doğru gider. Edilen zararı karşılamak için derginin fiyatı 60 kuruştan 75 kuruşa yükselir. Bunda kağıt fiyatlarının da sürekli olarak artması ve zor bulunması da etkili olmuştur.

18. sayısında dergi yazarları, aslında o güne dek açıktan açığa eleştirmedikleri DP hükümetine karşı tepkilerini açıkça ortaya koyarlar. Yazıda, demokratik idarelerde, iktidarların bunlara tahammül etmeleri gerektiği vurgulanır.

Kasım ayı başında, tüm yurttaki Atatürk büst ve heykellerine yapılan saldırılar artar. Aynı sıralarda, el ele tutuşan, öpüşen çiftler de rahatsız edilmekte; hatta karakollara çekilmektedir. Dolmuş yazarları, bu olayları siyasi baskıyla birleştirir.

Derginin 13 Kasım 1957 tarihli 97. Sayısının kapağında kullanılan Turhan Selçuk imzalı “Köylü Milletın Efendisidir” karikatürü, hükümet tarafından büyük tepki toplar ve çıktığı gün toplattırılır.

Köylü milletin efendisi!

Şekil 2. 23 Turhan Selçuk, Dolmuş, 1957

Kaynak: Çeviker, 2010, s.254

Bu olay, DP hükümetinin basına uyguladığı baskı açısından tarihi bir belge niteliğindedir. Aynı tema, derginin 101. sayısında da işlenir. Fakat bu sefer, CHP genel sekreteri Kasım Gülek'in karikatürü, can alıcı bir not ile kapağa yerleştirilir.

Köylü memleketin efendisi.!

Not: Toplattırılmayacak bir kapak.

Şekil 2. 24 Turhan Selçuk, Dolmuş, 1957

Kaynak: Çeviker, 2010, s.255

1957'nin son aylarını, dergi. Bu tür sıkıntılar içinde geçirir. Toplatılmalar sonucu, dergi hem tiraj kaybetmiş, hem de maddi zarara uğramıştır. Bunun üzerine dergi yönetimi hükümete eleştiri yapmaktan kaçınır. Bazı yeniliklere gider. Türkiye'de ilk kez mizahla ilgili bulmaca köşesi açılır. Temmuz sonlarındaki kapanışına dek, karikatürlerin konusunu çoğunlukla kadın erkek ilişkileri, belediye sorunları gibi çok da tepki çekmeyecek konulara yer verir.

2.1.5.3 Akbaba

Her dönemin dergisi olmaya başarabilen Akbaba, bu dönemde de devrin siyasi gelişmelerine göre yerini alır. Devrik liderlere sürekli olarak eleştiren karikatürler ve başyazıları yayınlanırken, hemen hemen her sayının kapağını Atatürk, İnönü ve Cemal Gürsel'in resimleri süslemektedir.

Şekil 2. 25 Cafer Zorlu, Akbaba, 1966

Kaynak: Çeviker, 2010:337

Siyasi konulara değinmekten kaçınan Ortaç, karikatürlerin çoğunda hayat pahalılığı, kuyruklar, belediye hizmetlerinin aksaması ve kadın erkek ilişkileri gibi temalara ağırlık verir.

Ocak 1966'da, Yusuf Ziya Ortaç, derginin yöneticilik ve sahipliğini, oğlu Ergin Ortaç'a devreder. Mart 1967'de hayata gözlerini yuman Ortaç, bu bir yılı aşkın sürede dergiyle ilgisini büyük ölçüde koparmış, işleyişine karışmamıştır.

Sinemada Televizyon!

Şekil 2. 26 Cafer Zorlu, Akbaba, 1974

Kaynak: Çeviker, 2010:394

2.1.5.4 Zübük Dergisi

Zübük Dergisi, tümüyle Aziz Nesin ürünüdür. Derginin sahibi, eşi Meral Nesin'dir. Günlük gazete şeklinde çıkan derginin tek yazarı olan Aziz Nesin, koalisyon hükümetine, özel sektöre ve polis baskısına karşıdır.

Markopaşa dergisi ile elde ettiği müthiş başarı, Aziz Nesin'i böyle bir dergi çıkarmaya yöneltmiş olmalıdır. Derginin ilk sayfasında, Zübük başlığının hemen yanında Markopaşa yazısı yer alır.

Zamanından önce girişilmiş dergi girişiminin yayın hayatı sadece bir buçuk ay sürer. Kendisinden on yıl sonra çıkacak olan Gırgır dergisi bu atılımı çok daha başarıyla gerçekleştirip bir döneme damgasını vuracaktır.

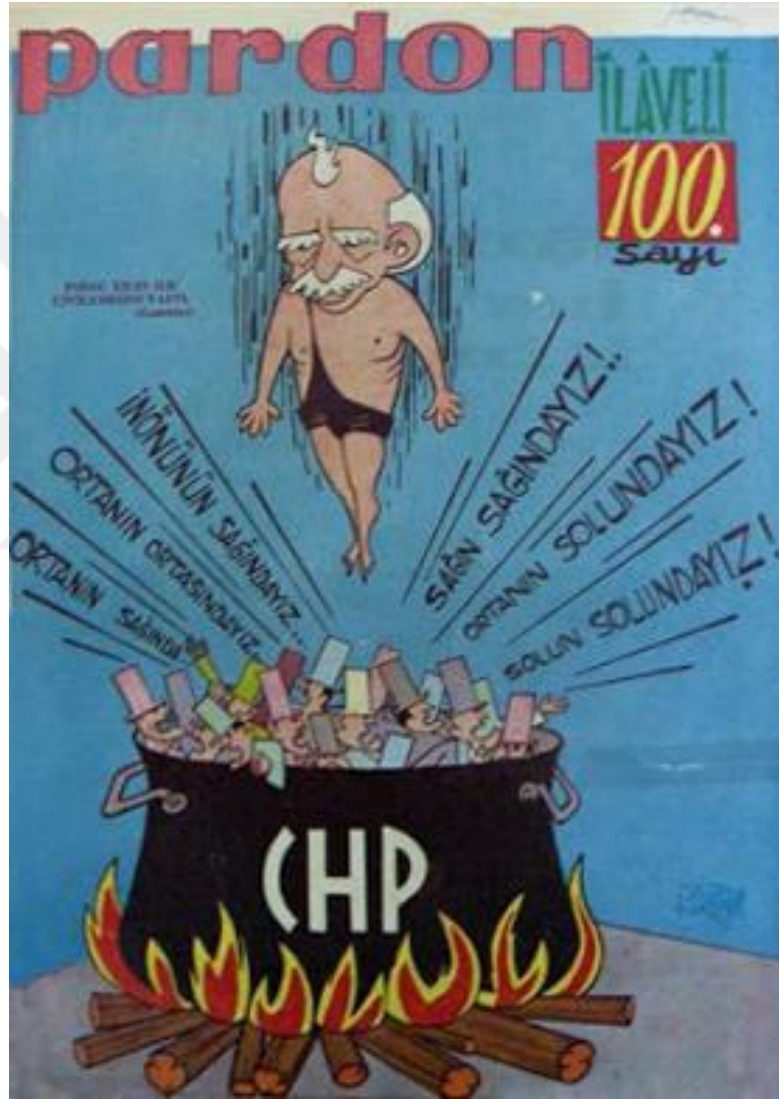

Şekil 2. 27 Zübük Dergisi

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/393853929887263301/>

2.1.5.5 Pardon Dergisi

1964 yılının Eylül ayında çıkarılan derginin sahibi Selim Bilmem, Yazı İşleri Müdürü ise Uğur Gümüştekin'dir. Derginin sayıları incelendiğinde, daha düzeyli bir okuyucu kitlesini hedeflediği anlaşılmaktadır. Yazarlarından bazıları, Suavi Süalp, Şemsi Belli, Z. Seroğlu'dur.

Şekil 2. 28 Pardon Dergisi, 26 Temmuz 1966

Kaynak:http://3.bp.blogspot.com/_Oc1Gplu0PqI/SctGaecEcul/AAAAAAAAIP8/uB-oQ1Zbnjc/s400/PARDON+M%C4%B0ZAH+DERG%C4%B0S%C4%B0+SAYI-100+26+Temmuz+1966.JPG

2.1.5.6 Gırgır Dergisi

Gırgır dergisi, 1970'li yılların mizahını tek başına belirleyen, gerçek anlamda bir okul olma niteliği kazanan bir dergidir. Türk mizahını o kadar etkilemiştir ki; bu etki, mizah boyutlarının da ötesine taşmış, iki kuşak insanın zihniyetini ve yaşam felsefesini ortaya koymuştur.

Şekil 2. 29 Gırgır Dergisi, 1990

Kaynak: Koloğlu, 2005:467

26 Ağustos 1972’de Gün Gazetesinin mizah eki olarak çıkmaya başlayan Gırgır, tiraj bakımından elde ettiği başarıyla, tek başına haftalık mizah dergisi olarak yayın hayatına girer. O dönemde kullanılmaya başlanan ofset baskı tekniğini, Oğuz Aral’ın ustaca kullanması, dergiyi, kendinden öncekilerden farklı kıla en büyük etmenlerden biridir.

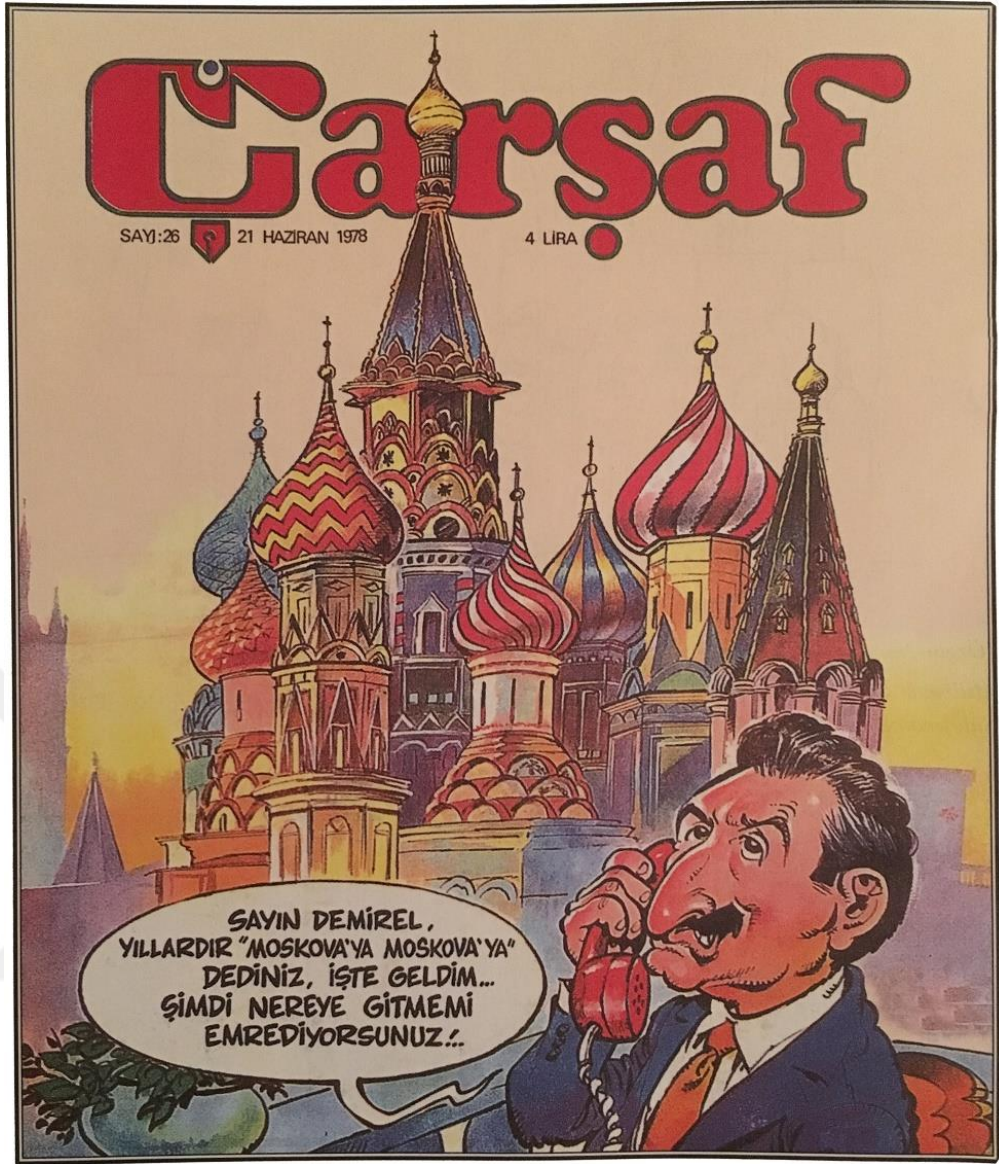
Şekil 2. 30 Oğuz Aral – Şevket Yalaz, Gırgır,1977

Kaynak: Çeviker, 2010:411

Bir anlamda “Politik olmayan politik” mizah dergisi olan Gırgır, parti politikası ya da ideoloji politikası yapmaz. Derginin başlıca ilgi alanı halktır ve artık okuyucu da kendi kendine gülmektedir. 1968 yılında tv yayınının başlaması bunda direkt etkili olmuştur. O döneme kadar halk, devletin varlığını, ulaşılması imkansız, soyut bir ses olarak duymaktaydı. Televizyona çıkan spikerler, sanatçılar, devlet adamları vb. önemli kişiler, sıradan halk gibi bir boyuta indirgenmiştir. Kendini ekranda görmek isteyen izleyici, bunun karşılığını Gırgır’da fazlasıyla bulacaktır.

2.1.5.7 Çarşaf Dergisi

İlk sayısı 17 Aralık 1975'te çıkan Çarşaf dergisi, o tarihlerde büyük yankı uyandıran Gırgır'a rakip olması düşüncesiyle Hürriyet gazetesinin sahibi Erol Simavi tarafından çıkarıldı. Çetin Emeç'in genel müdür olduğu dergi sadece sarı renkle yayınlanan Gırgır'ın karşısında, daha renkli bir görüntüyle belirgin bir görsel tarz oluşturdu. Başlangıçtaki güçlü kadrosunu zamanla yitiren Çarşaf, Gırgır ekibinin çıkarttığı ikinci dergi Fırt Dergisinin gerisinde kaldı. Nihar Tüblek ve ondan sonra Semih Balcıoğlu editörlüğünde 17 yıl yayınlanan Çarşaf Dergisinin yayın hayatı, 1992'de Hürriyet Gazetesinin mizah eki olarak satılmaya başladıktan sonra yayın hayatına son verdi.

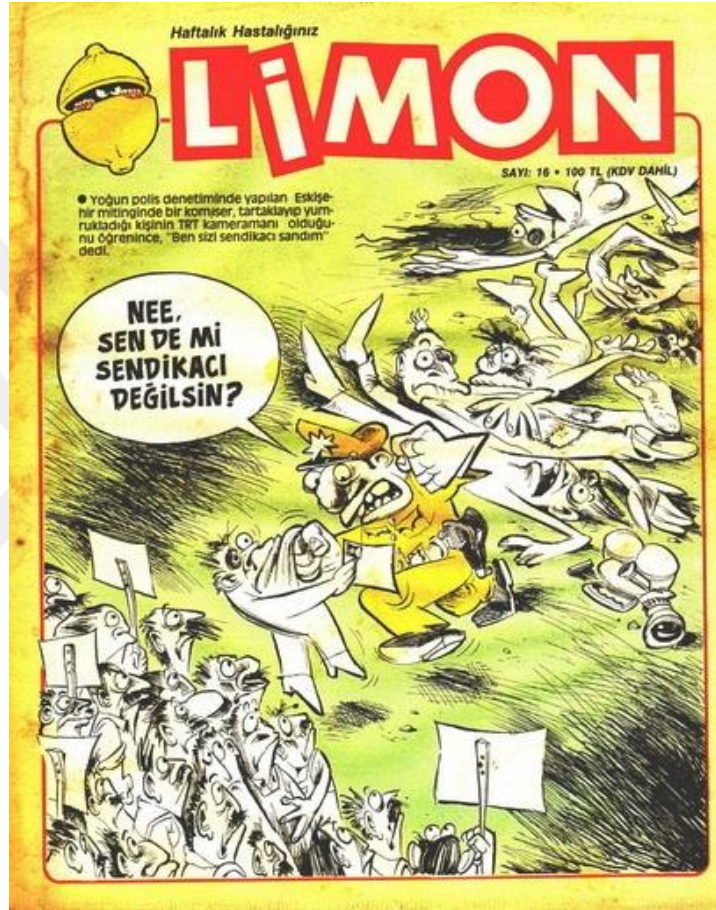
Şekil 2. 31 Bülent Düzgit, Çarşaf Dergisi, 1978

Kaynak: Koloğlu, 2005:444

2.1.5.8 Limon Dergisi

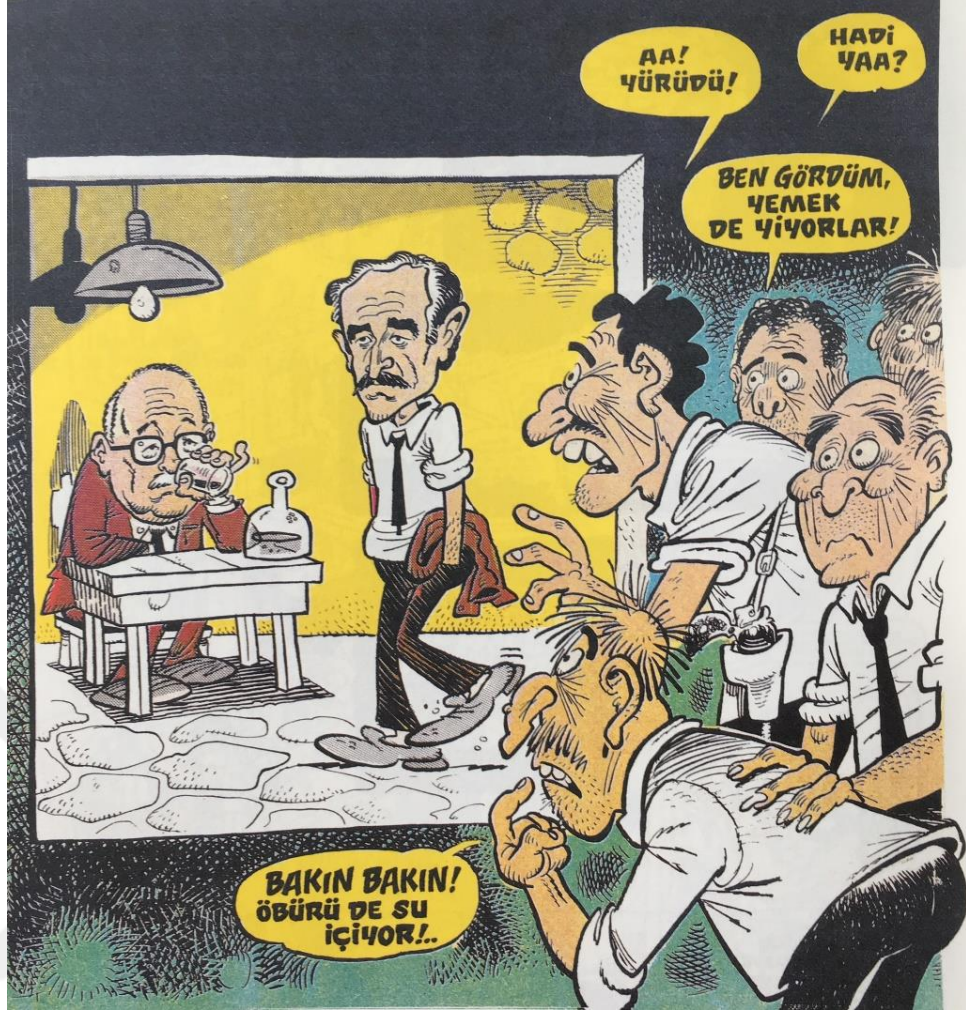
1985 yılında, Gırgır dergisinden ayrılan Şükrü Yavuz, Mehmet Çağdağ, Tuncay Akgün, Suat Gönülay ve Gani Müjde karikatüristlerin öncülüğünde, Güneş Gazetesinin bünyesinde kurulmuştur

Limon Dergisi, 1986

Kaynak: <https://belirtiler.blogspot.com.tr/2011/01/>

Gırgır Dergisindeki Oğuz Aral editörlüğünün izin vermediği derecede serbest bir ortam oluşturulmuştur. Gırgır'da yayınlanması mümkün olmayacak derecede sert ve açık cinsellik, dönemin gençliğinin yoğun argosu ve bunların görüşlerini destekleyen tutarlı ve sert bir sol siyaset, dergiye yüksek bir tiraj kazandırmadıysa da, sadık bir okuyucu kitlesi kazandırmıştır.

Şekil 2. 32 Alp Tamer Ulukılıç, Limon, 1987

Kaynak: Çeviker, 2010:498

1991 yılında kapanan dergi, aynı kadroyla Lemn Dergisini kurmuştur. Lemn Dergisinden ayrılan bazı karikatüristlerin Penguen Dergisini açmış olmaları ve bir süre sonra Penguen Dergisinden ayrılan bazı karikatüristlerin de Uykusuz Dergisini açmış olmalarından dolayı; Limn Dergisinin, günümüz mizahının temellerini oluşturması açısından ayrı bir önemi vardır.

2.1.5.9 Hıbr Dergisi

Dönemine damga vuran mizah dergisi Gırgır'ın yazar ve çizerlerinden Hasan Kaçan, Ergün Gündüz, Latif Demirci ve Atilla Atalay'ın, dergiden ayrılmasıyla birlikte 1989 yılında Hıbr Dergisi kuruldu. Gırgır Dergisinde hakim olan sarı rengin aksine tam renkli kapağı ve yine renkli içeriğiyle dikkat çeken dergi, ilk yayınlandığı dönemlerde büyük tiraj başarısı gösterdi.

Şekil 2. 33 Latif Demirci, Hıbr,1992

Kaynak: Çeviker, 2010:571

Şekil 2. 34 Ergün Gündüz, Hıbrır,1989

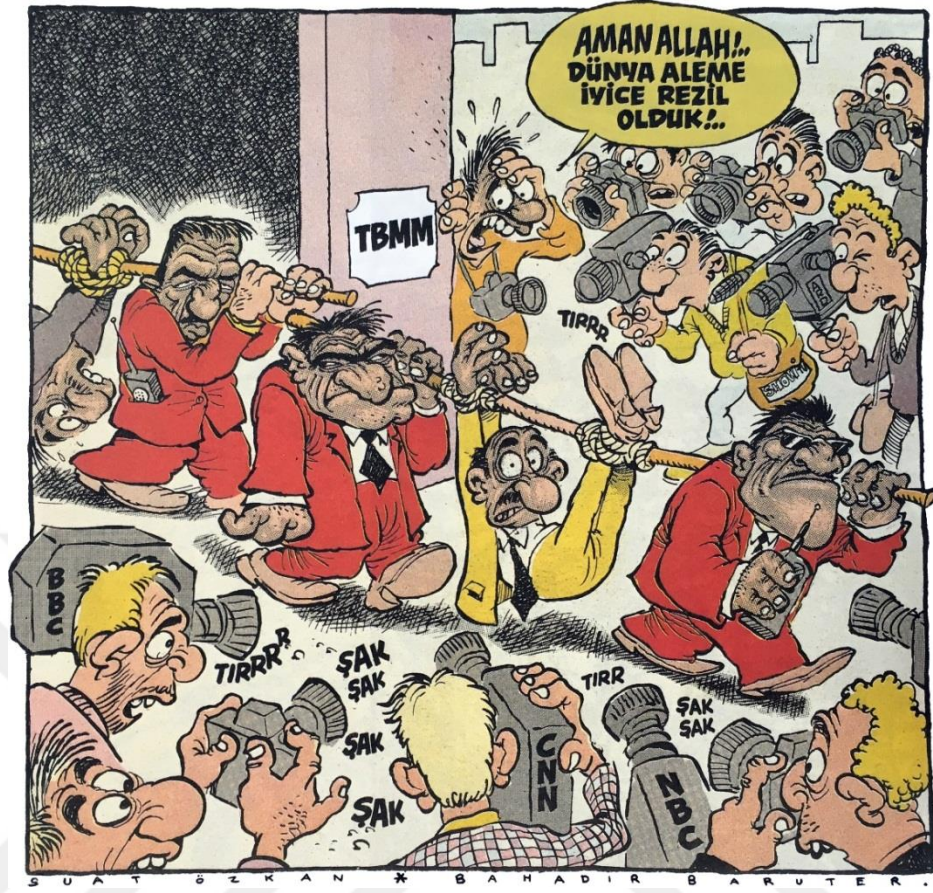
Kaynak: Çeviker, 2010:507

1990 yılında Oğuz Aral'ın, Gırgır Dergisinin yönetimden alınarak yerine Ertuğrul Akbay'ın getirilmesi sonucu, mizah dergileri tirajlarında yaşanan düşüş, Hıbrır Dergisine de yansdı. Bunun üzerine ekonomik sıkıntılar da eklenince, derginin yazar ve çizerleri kendi kurdukları yayınevinden Hbr Maymun'u çıkarmaya devam ettiler. Önlenemeyen tiraj düşüklüğü karşısında Hbr Maymun'da 1998 yılında kapatıldı.

2.1.5.10 Leman Dergisi

Leman Dergisi, Türkiye'nin en köklü mizah dergilerinden biridir. 1991 yılında kapanan Limon Dergisinin devam olduğu için, başlangıcını 1985 olarak alabiliriz. Gırgır ve sonrasındaki bütün dergiler, büyük bir medya gurubuna bağlıyken, Leman Dergi'si Mehmet Akçay ve Tuncay Akgün ortaklığında bağımsız bir dergi olarak yayın evine başladı.

Türkiye nereye?..

Şekil 2. 35 Bahadır Baruter, Leman, 1994

Kaynak: Çeviker, 2010:586

Leman Dergisi, haftalık mizah dergisi kavramının çok daha ötesine geçerek kendi yayınevinden çıkardıkları bir çok dergi (L-Manyak, Öküz, Atom, Git, Yeni Harman, Red, O-Haa, Kaçak Yayın, Bayan Yanı) ile basılı yayınıma katkıda bulunmuştur. Yine Beyoğlu'nda bulunan ofis binasının alt katına "Leman Kültür Merkezi" ni açarak mizah ve kültür alanında gündemi belirlemiştir. Günümüzde neredeyse Türk Mizahını tek başına yönlendiren Cem Yılmaz'ın ilk gösterisini de bu mekanda gerçekleştirmesi açısından da önemlidir. Daha sonraları pek çok farklı yerde şube açan Leman Kültür, kafeler zincirine dönüşmüş durumundadır.

2000’li yıllarda kadrosunda yaşanan büyük çaplı kopuşlar nedeniyle eski etkisini yitirmiştir. Dergiden ayrılan karikatüristler, Penguen ve Lombak dergilerinin kuruluşlarında öncü olmuşlardır.

Karanlık Güçler provakosyon yaptı. Laciver güçler halka ateş açtı

Şekil 2. 36 Bahadır Baruter, Leman, 1995

Kaynak: Çeviker, 2010:596

2.1.5.11 Lombak Dergisi

Bahadır Baruter, Limon dergisindeki köşesinde, Lombak köşesini hazırlıyordu. Çizilmeye başlandıktan sonra itibaren çok sevilen ve popülerliğini uzun yıllar koruyan köşe, Limon dergisinin tiraj başarısında önemli bir yer tutuyordu.

Şekil 2. 37 Oktay Gencer, Lombok, 2007

Kaynak: <http://www.cizgidiyari.com/forum/lombok/>

Şekil 2. 38 Bahadır Baruter, Lombok, 2006

Kaynak: <http://www.cizgidiyari.com/forum/lombok/>

1996 yılında L-Manyak dergisinin editörü olan Bahattin Baratuer, 2001 yılında dergiden ayrılarak yeni bir dergi kurdu ve çok sevilen köşesinin adını da derginin ismine verdi. L-Manyak dergisi çizerlerinin bir çoğunu da yine bünyesinde toplayan Lombok, içerik olarak L-Manyak dergisinin devamı niteliğinde oldu. Kötü Kedi Şerafettin, Zavallı Polat, Lombok Şehitleri, Prifesör Lepistes, Cihangir'de Bir Ev gibi çizgi roman eserlerine yer veren dergi, çıkış yıllarında iyi bir satış yakaladıysa da, ilerleyen yıllarda enerjisini yitirerek 2009 yılında kapandı.

2.1.5.12 Penguen Dergisi

Leman Dergisi'nden ayrılan Metin Üstündağ, Bahadır Baruter, Selçuk Erdem, Erdil Yaşaroğlu gibi yazar çizerlerin kurduğu derginin ilk sayısı, Eylül 2002'de yayınlanmasından itibaren. Türkiye'nin en çok satan mizah dergilerinden birisi olmuştur. Kapak karikatüründe, Türkiye'nin gündeminde olan siyasi olaylara büyük önem verilmiştir. Derginin tutumu, son derecede muhalif bir çizgidedir.

Papa, haçlı seferleri için özür diledi...

Şekil 2. 39 Bahadır Baruter, Penguen, 2005

Kaynak: Çeviker, 2010, S.753

2007 yılında, Yiğit Özgür, Memo Tembelçizer, Ersin Karabulut, Umut Sarıkaya ve Uğur Gürsoy gibi karikatüristler, Uykusuz Dergisi'ni açmak üzere dergiden ayrılmışlardır. Kendi **bünyesinden ayrılan** karikatüristlerle büyük bir rekabete giren dergi, zamanla içerik olarak Uykusuz'un gerisinde kalır. 18 Mayıs 2017 tarihinde "Her şey için teşekkürler" yazılı bir kapak ve güneşe doğru uçan bir penguenle, son sayısını çıkarmış olur.

Şekil 2. 40 Doğan Güneş, Penguen, 2005

Kaynak: Çeviker, 2010:749

2.1.5.13 Uykusuz Dergisi

Mürekkep Yayıncılık tarafından Perşembe günleri çıkarılan mizah dergisidir. 2007 yılında Penguen dergisinden ayrılan karikatüristler, Yiğit Özgür, Ersin Karabulut, Umut Sarıkaya, Uğur Gürsoy ve Memo Tembelçizer tarafından kurulmuştur. İmtiyaz sahibi Uğur Gürsoy, yazı işleri müdürü ise Barış Uygur'dur.

Şekil 2. 41 Yiğit Özgür Karikatür

Kaynak: Uykusuz Cilt 7, 04.04.2009 S.79, S.10

Aslında baktığımız zaman daha önceki dergilerimizde de sıkça gördüğümüz gibi, yine başka bir dergiden bölünerek kurulmasına rağmen, onlardan bir ölçüde ayrıştığını söyleyebiliriz. Diğer bölünmelerde etkili olan, mizah anlayışındaki farklılık, politik anlayıştaki tartışmalar veya karikatüristlerin kendi içlerindeki bireysel tartışmalar, bu bölünme için geçerli değildir. Son derece dostane bir şekilde, “Sadece yeni bir dergi çıkarma” isteğiyle gerçekleşmiştir. Bu durum, derginin içeriğine de özellikle ilk yıllarında yansımıştır ve Türkiye’nin en çok satan mizah dergisi konumuna gelmiştir.

Şekil 2. 42 Uğur Gürsoy Fırat Köşesi

Kaynak: Uykusuz Cilt 1, 12.09.2007, S.2 S.24

Günümüz mizahında çok etkili olan karikatüristlerin bu dergide toplanması ve son derece dostane bir niyetle dergi çıkarmalarını çok önemli buluyorum. Yiğit Özgür'ün diyaloglarında ustaca mecaza başvurması, huni kafalı karikatürleri; Umut Sarıkaya'nın kendine has üslubu ve gündelik hayatımızda karşımıza çıkan sorunları çok iyi gözlemleyip bunu olağanüstü bir şekilde karikatürize etmesi, Ersin Karabulut'un ustaca çizdiği ve genellikle çocukluk yıllarında yaşadığı olayların, yetişkinlik hayatının üzerindeki etkilerini gözlemlediği "Sandık İçi" köşesi, Uğur Gürsoy'un büyük ilgi gören "Fırat" karakteri, derginin tirajının yüksek olmasında en büyük etmenlerdendir.

Şekil 2. 43 Umut Sarıkaya Karikatür

Kaynak: Uykusuz Cilt 1, 12.09.2007, S.02 S.21

3. BÖLÜM

GRAFİK TASARIMIN TARİHÇESİ

3.1 Grafik Tasarım Evreleri

Grafik tasarım, görsel bir iletişim sanatıdır. Birinci işlevi de, bir mesajı iletmek ya da bir ürün ya da hizmeti tanıtmaktır. (Becer, 1999, s.33)

Grafik tasarımın tarihi eski çağlarda mağara duvarlarına ve kayalara çizilen şekillere kadar uzanmaktadır. Anlatımcı olan bu çizimler, grafik tasarım sanatının ilk örnekleridir. İnsanoğlu o dönemden günümüze kadar, biraz anlatma biraz da doğayı tanıma çabasıyla, gözlemlerini çizgilerle ifade edebilmenin yollarını aramış, ve bu arayış, grafik tasarım sanatının anlatım biçimlerinin sürekli olarak gelişmesine olanak sağlamıştır.

Şekil 3. 1 Chauvet Mağarası, Fransa, M.Ö. 30000

Kaynak: <http://arkeofili.com/tarih-onesi-donemden-11-magara-sanati/>

3.2 Mezopotamya Uygarlığı

Mezopotamya Uygarlığı, kullanmaya başladığı çivi yazısıyla insanlık tarihinin dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. Çivi yazısının gelişiminde etkili olan piktogramlar, bir kavram ya da kelimeyi ifade eden simgelerdir. Bunlar, önce tablet haline getirilmiş ıslak kil yüzeyine çiziliyor, daha sonra da kurutularak kalıcı hale getiriliyordu. M.Ö. 2500 yıllarında geliştirilen üçgen uçlu kamışlarla kil yüzeyine bastırılarak elde edilen imgeler ile soyut bir işaretleme sistemi oluşturuldu. Böylece resme dayalı piktogramlar, çivi yazısı denilen simgelere dönüştü.

Şekil 3. 2 Mezopotamya'da yazı

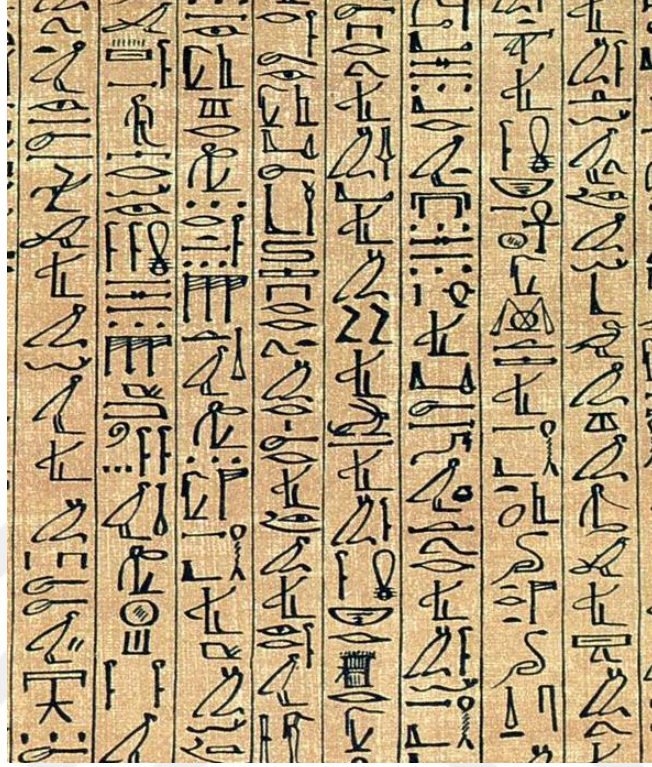
Kaynak: <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/mezopotamya-312>

3.3 Mısır Uygarlığı

Mısır Uygarlığında yazı işlevi gören ve resim özelliği taşıyan simgelere ise hiyeroglif denilmektedir. Bu hiyeroglif yazıları, Mısır'dan başka hiçbir uygarlıkta göremeyiz. İlk olarak taş yüzeyine oyulan hiyeroglifler, genellikle tapınak ve mezar duvarlarına uygulanmıştır. Yine bu dönemde papirüs bitkisinin yazı yüzeyi olarak kullanılmaya başlanması, grafik tasarım açısından önemli bir

adıdır. Papirüsün gövdesinden elde edilen tabakalar, ıslak haldeyken dövülüyor ve yan yana eklenerek kurutuluyordu.

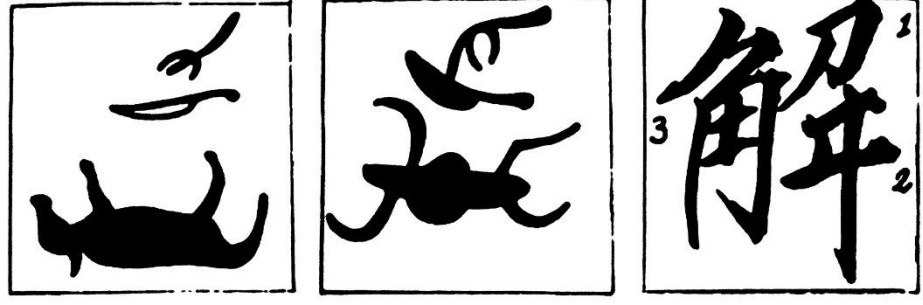
Şekil 3. 3 Mısır Hiyeroglif yazısı örneği

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C4%B1s%C4%B1r_hiyeroglifleri

3.4 Çin Uygarlığı

Çin’de ise, fırça, mürekkep çubuğu, mürekkep taşı ve kağıt kullanımı, kaligrafi sanatlarını doğrudan etkilemiştir. Keçi, geyik, kurt, tavşan gibi hayvanların kıllarından elde edilen fırça, kap-kacak süslemesinde kullanılmıştır. Mürekkebin yapımında ise hayvanlar ve bitkisel yağlar ile keresteden elde edilen karbon kullanılıyordu.

Çin kaligrafisinde yazıyı oluşturan hatlar, stilize edilmiş ve yalınlaştırılmıştır. Her karakter, bütün bir sözcüğü temsil ediyordu.

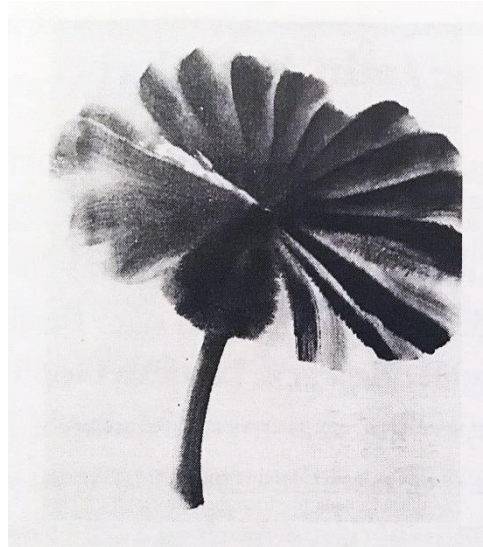

Şekil 3. 4 Anlamak Sözcüğünün Çin Alfabesindeki Evrimi

Kaynak: Becer, 1999: 88

Önceleri piktogram özelliği gösteren yazılar giderek soyut fırça darbelerine dönüşmüştür.

Kağıt ise, bir saray çalışanı olan T'sai Lun'un geliştirdiği bir teknikle, 105 yılında kullanılmaya başlanmıştır. Bu teknikte, doğal lifler kendir ve paçavra, suda ıslatılıyor ve hamur haline getiriliyordu. Bu hamurlu suyu, elek yardımıyla birbirinden ayırıp, kağıt tabakası elde ediliyordu. Kağıt, mürekkep ve fırça gibi malzemelerin kullanılmaya başlanması, kaligrafi sanatçıları ve ressamların olanaklarını zenginleştirmiş, tarihsel olaylar kaydedilmeye başlanmıştır.

Şekil 3. 5 Lotus Yaprağı, Suluboya(solda) ve Taş Tabletleri(sağda)

Kaynak: Becer, 1999: 89

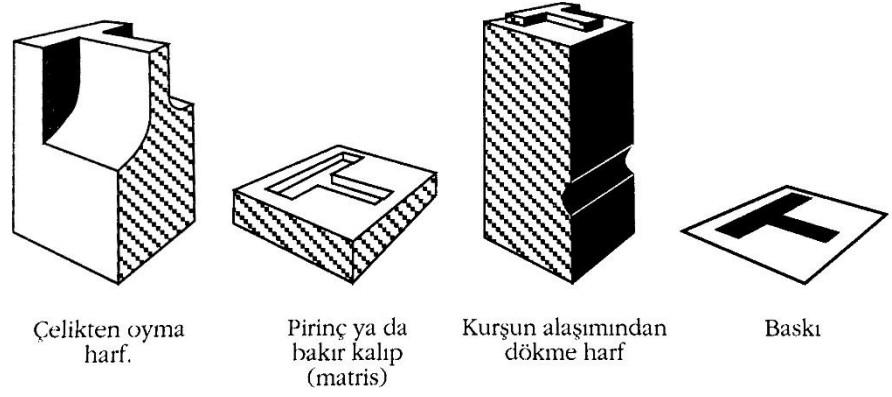
Çin’de geleneksel sanatlardan biri olan mühür oymacılığı, baskı tekniklerinin bulunmasında ve gelişmesinde oldukça etkili bir rol oynamıştır. Mühür, aydın çevrelerde güven simgesi oluşturuyordu. Mührü oluşturan simgeler fildişi, yumuşak kil, taş gibi malzemelerin üzerine oyuluyor, sonra da mürekkeplenerek kağıda aktarılıyordu. 770 yıllarına gelindiğinde ise yazılar, baskı amacıyla tahta kalıplar üzerine rölyef olarak oyulmaya başlandı. 1034 yılında Pi Sheng, yazı karakterlerini bağımsız parçalara ayırmış ve her yeni baskı için yeniden kullanılabilir hale getirmişti. Çin’de bütün bu gelişmeler yaşanmasına rağmen, Çin alfabesinin birbirinden farklı binlerce harf karakterine sahip olmasından dolayı, batıdaki köklü değişime benzer bir gelişmeye yol açmamıştır.

3.5 Rönesans Dönemi

Kilisenin baskısıyla yaklaşık bin yıl süren süren Ortaçağ’dan sonra gelen Rönesans Döneminde laik bir toplum yapısının temelleri atılmış, klasik edebiyatın yeniden incelenmesine olanak sağlanmıştır.

Bu dönemde, baskı teknolojisi açısından çığır açan gelişmelerden biri yaşandı. 1450 yılında Gutenberg, bir kitabın tipografi sistemi ile basılmasına olanak sağlayan sistemi buldu. Çin’de uygulanan tahta kalıplara rölyef olarak uygulanan baskı tekniğinden esinlenmişti. Ama ondan çok daha işlevseldi. Her birinin üzerinde yüksek kabartma bir harfin yer aldığı, bağımsız, yer değiştirebilen ve tekrar kullanabilen metal parçacıklarından faydalanmayı akıl etmişti.

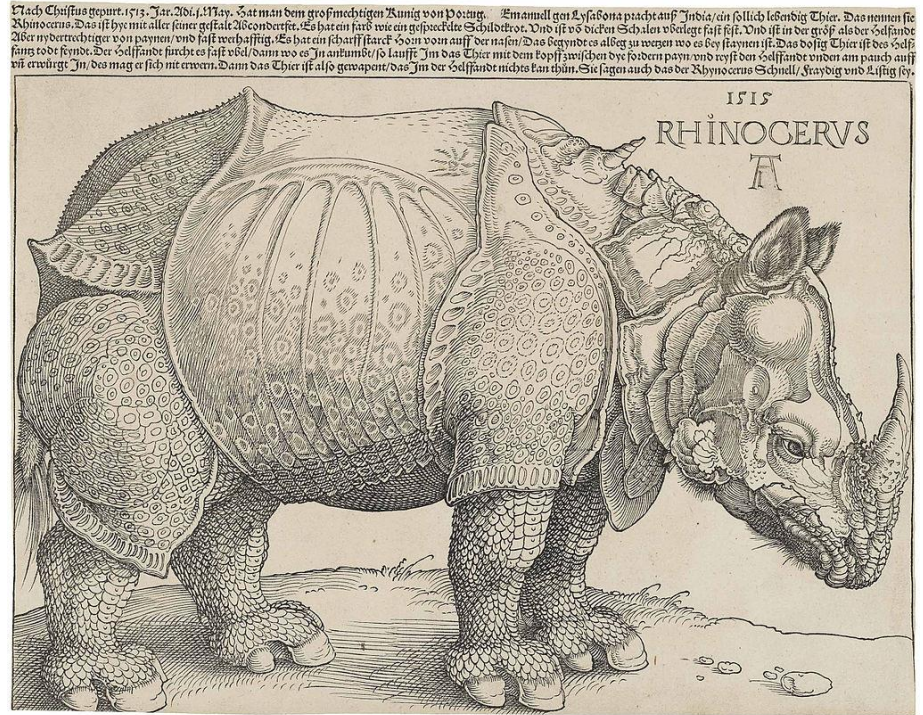

Şekil 3. 6 Johann Gutenberg'in harf döküm sistemi

Kaynak: Becer, 1999: 92

Tipografik baskı tekniği ile ağaç baskı resim sanatının birleşmesiyle birlikte, özellikle de Almanya'da resimli baskı tekniği yaygınlaştı. Bu kitapların en güzel örneklerini ağaç baskı ve grafik tasarımcı Albrecht Dürer tarafından meydana getirilmiştir.

Şekil 3. 7 Albrecht Dürer, Gergedan Gravürü

Kaynak: [https://tr.wikipedia.org/wiki/Gergedan_\(grav%C3%BCr](https://tr.wikipedia.org/wiki/Gergedan_(grav%C3%BCr)

Almanya'dan sonra İtalya'da da gelişme gösteren tipografik baskı tekniği, Roma Kapital yazısı ile Şarlman minüskülünü bir araya getirerek bugün kullanmakta olduğumuz çift kodlu alfabeyi yarattılar.

3.6 Sanayi Devrimi Dönemi

18. yüzyıla gelindiğinde ise Fransız sanatı ve mimarisinin öncülük ettiği süslü ve gösterişli Rokoko stili, grafik tasarımı oldukça etkilemiştir. William Caslon'un 1720'de tasarladığı "Caslon Old Style" yazı karakteri, Britanya İmparatorluğunun her alanında yaygın bir şekilde kullanılmaya başladı.

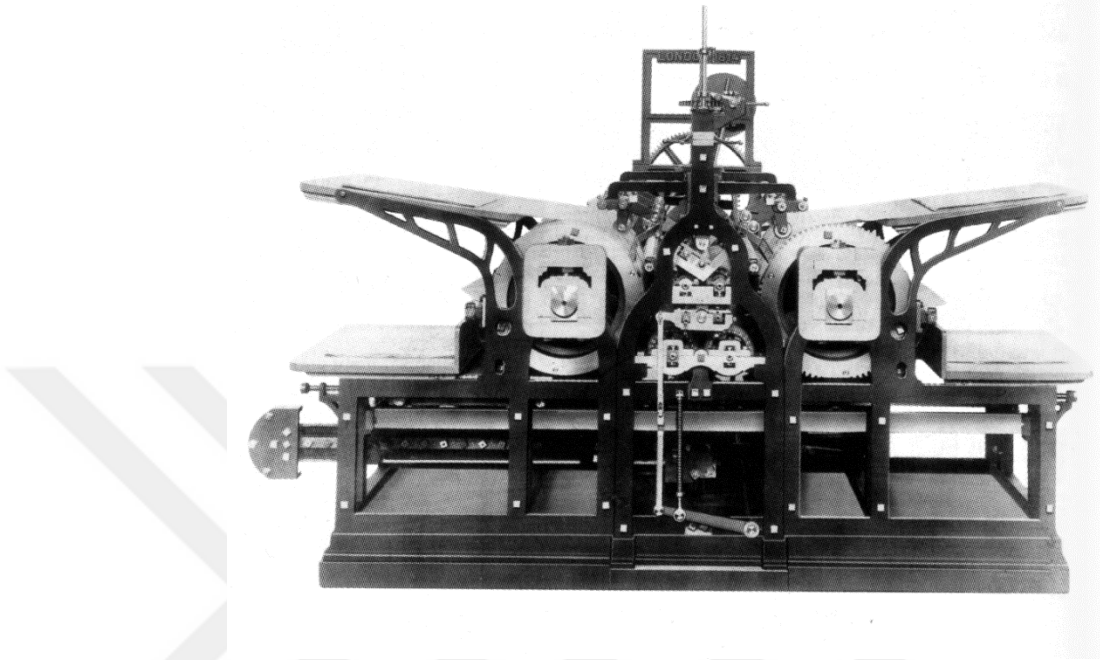

Şekil 3. 8 Caslon Old Style yazı fontu

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Caslon>

Fransız İhtilali'nin eşitlik idealleri, eğitimin yaygınlaşmasına, okur-yazar oranının artmasına yol açtı. Yayın organlarının üretiminin yükselmesi, grafik tasarımın daha da önem kazanmasına ön ayak oldu. Reklam ve afiş tasarımı hızla gelişmeye başladı.

Sanayi Devrimi'nin simgesi olan buhar enerjisi, baskı teknolojilerine de yansıdı. Alman matbaacı Friedrich Koenig, 1811'de buhar gücüyle çalışan, o güne kadar kullanılan el preslerine göre çok daha hızlı olan baskı makinesini geliştirdi.

Şekil 3. 9 Friedrich Koenig'in buharlı baskı makinesi

Kaynak: http://www.wikiwand.com/en/Friedrich_Koenig

3.7 Litografinin (Taşbaskı) Bulunuşu

1796 yılında, Alman Alois Senefelder tarafından bulunan Litografi(taş baskı) tekniği ile, tipografik baskı tekniği ile hazırlanan afişlerde zamanla azalma görülmeye başlandı. Afiş ve etiket tasarımı, taş baskı tekniğinin önemli uygulama alanlarından biri oldu. Tasarımcılar, artık tipografik baskı tekniğinin sınırlarına bağlı kalmadan, istedikleri bütün görsel öğeleri, istedikleri renklerde kullanabiliyorlardı.

Şekil 3. 10 Alphonse Mucha, 1899, taş baskı tekniği ile hazırlanmış afiş örneği

Kaynak: <http://www.la-belle-epoque.de/affiches/affichessf.htm>

3.8 Tipografinin Makineleşmesi

Metal harfleri elle dizip düzenlemek, oldukça zaman gerektiren maliyetli bir süreçti. 1886 yılında, Ottmar Mergenthaler, klavye yardımıyla çalışan, Linotipi adını verdiği dizgi makinesini sergiledi. Bu makinede, sayı ve diğer tipografik simgelerin negatif kalıpları bulunuyordu. Daktiloyu andıran sistemi ile bu kalıpları taşıyan borulara komuta ediyordu. Herhangi bir tuşa basıldığında o harf veya simgenin negatif kalıbı bir kanala düşüyor, dizilen diğer harf veya simgelerle birlikte bir satır oluşturuyordu. Makinenin içinde eriyen kurşun, bu negatif kalıbın içine dökülüyor, satır yüksek rölyef olarak bir şerit halinde ortaya çıkarılıyordu.

4. BÖLÜM

4.1 Grafik Tasarım Anlatım Araçları

4.1.1 Nokta

Nokta, grafik tasarımın en temel anlatım biçimlerinden biridir. Büyük, küçük, düzenli, düzensiz, koyu, açık ve başka birçok şekilde kullanılabilir. Tek bir nokta durgunluk hissi verirken; sayıları çoğaldıkça, hissettirdikleri dinamizm etkileri de artar.

Şekil 4. 1 Paul Signac, Place des Lices, noktasal resim çalışması

Kaynak:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fe/Place_des_Lices_Paul_Signac.jpg

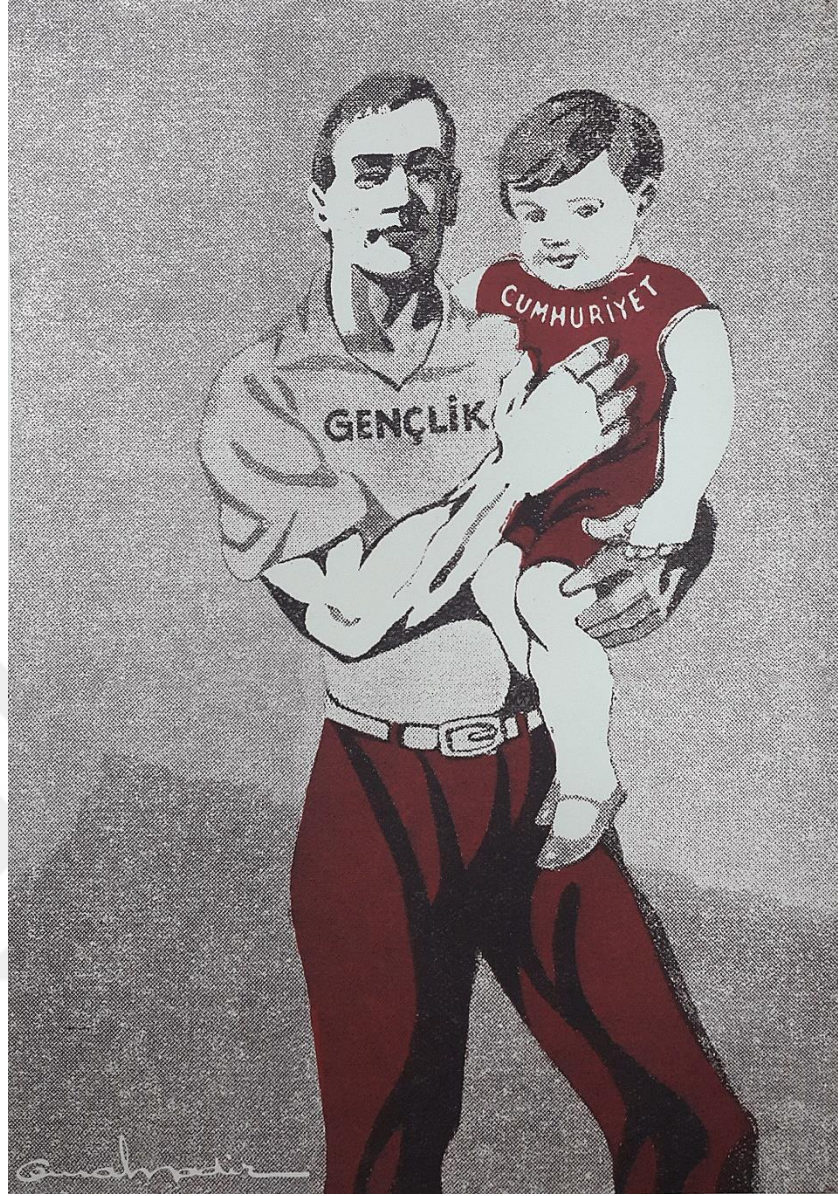
Sayfada iki-üç kadar nokta görürsek, bu noktalar arasında gerilim doğar. Çünkü göz, bu noktalar arasında bağlantı kurmaya çalışır. Sayısal olarak çoğaldıkça aralarındaki bağlantı çizgiselliğe dönüşür. Noktaların sayfa üzerinde sıklaşıp seyrekleşmesi, ışık-gölge etkisi uyandırır. Bir merkezden kenarlara doğru yayılan noktalar dağılma etkisi yaratırken, bunun tam tersi düşünüldüğünde, merkezde toplanmaları toplanma etkisi yaratırlar.

Şekil 4. 2 Tan Oral 1978, noktasal karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker 2010: 238

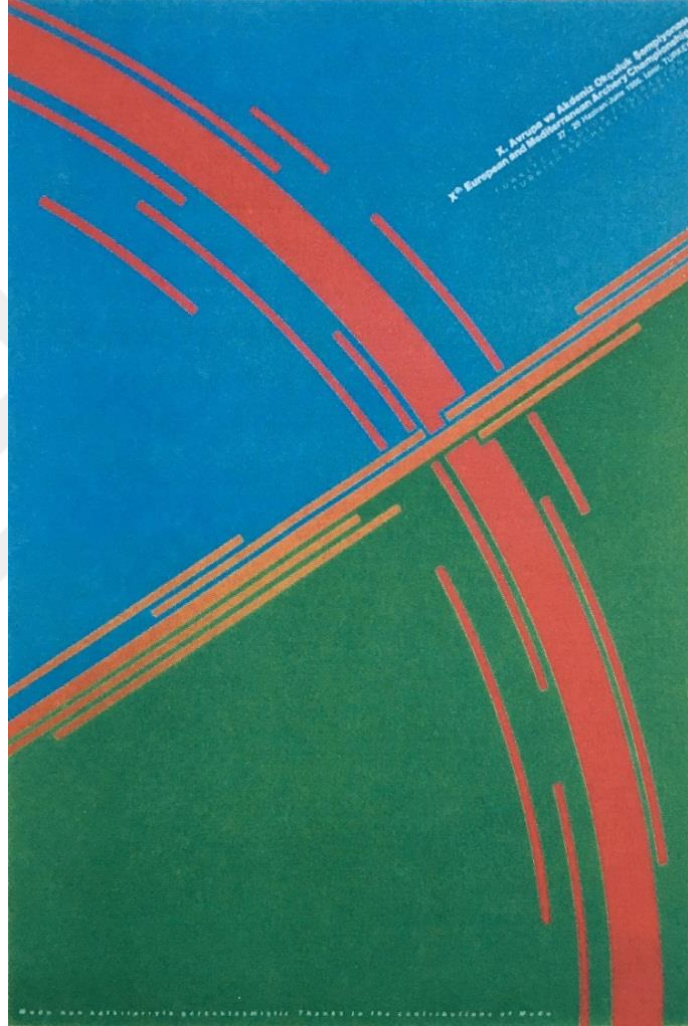
Şekil 4. 3 Cemal Nadir Güler, 1930, noktasal karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 8

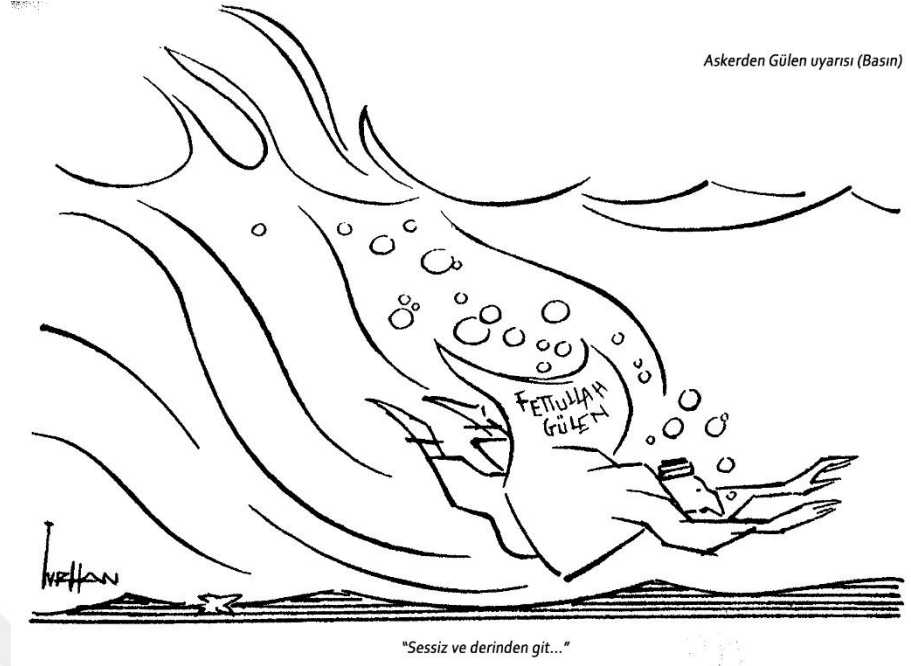
4.1.2 Çizgi

Çizgi, grafik tasarım anlatım biçimleri düşünüldüğünde, en eskisi ve en önemlisidir. Her türlü duyguyu ifade edebilmek; her türlü etkiyi uyandırabilmek mümkündür.

Şekil 4. 4 Bülent Erkmen, 10. Avrupa ve Akdeniz Okçuluk Şampiyonası afiş çalışması

Kaynak: Turgut, 2013:2

Şekil 4. 5 Turhan Selçuk, çizgisel karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 635

Grafik tasarımda, düz çizgiler durgunluk hissi verirken, enlemesine çizgiler, yüzey etkisi verir. Kavisli çizgiler hareket hissi uyandırır. Kalınlıklarına göre de anlatım aracı olan çizgiler, inceldikçe ışık etkisi, kalınlaştıkça da gölge etkisi yaratırlar. Kesik çizgiler ritim ve hareket etkisi uyandırırken, kesintisiz devam eden çizgiler monotonluk etkisi uyandırır.

Evlad-ı Arab gibi mi?

– Bu mahkemeden sağ salım,
yüzümün aklıyla şöyle bir
kurtulursam inşallah komisyonu[,]
on parasına kadar Tayyare
Cemiyeti'ne iade edeyim.

Şekil 4. 6 Cemil Cem, çizgisel karikatür çalışması
Dönemim Bahariye Bakanı İhsan Yücel karikatürü

Kaynak: Çeviker, 2010: S.105

4.1.3 Leke

Bir yüzey üzerinde; yüzeyin renginden, tonundan daha farklı renk ve tonda farkedilen daha küçük bir yüzey olarak tanımlanabilir. (Odabaşı, 1996, s. 76)

Şekil 4. 7 Alfred Otto Wolfgang Schulze, lekesel çalışma örneği

Kaynak: <https://dayoftheartist.com/2014/05/15/>

Şekil 4. 8 Christoph Niemann'a ait tasarım görseli

Kaynak: <http://www.zupi.com.br/criacoes-bem-humoradas-de-cristoph-niemann/>

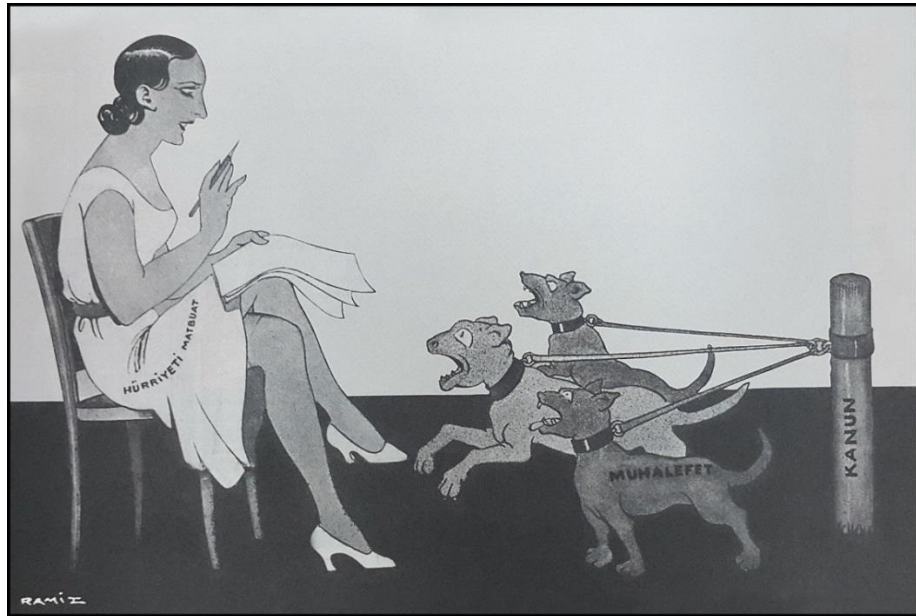
Lekesel desende çarpıcı görsel etkiler elde etmek için şiddeti arttırılmış zıtlıklar ve yan yana getirilmiş kuvvetli ton farklılıklarından yararlanabilir. Örneğin, en koyu değer olan siyah ile kağıdın beyazlığını yan yana kullanarak etkili bir görsel elde edebiliriz.

Şekil 4. 9 Sarkis Paçacı, 1991, Lekesel karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 564

MATBUAT HÜRRİYETİ- Artık korkum yok... İstedğin kadar havla!..

Şekil 4. 12 Ramiz Gökçe, 1931, Lekesel karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 121

4.1.4 Renk

Eğer ki renklerden bahsedecek olursak ışıktan söz etmemek olanaksızdır. Renkler, ışıkla birlikte var olurlar ve insanlar üzerinde değişik etkiler uyandırabilirler. Sıcak renklerin uyarıcı, soğuk renklerin ise gevşetici ve dinlendirici olmasını, buna örnek olarak gösterebiliriz.

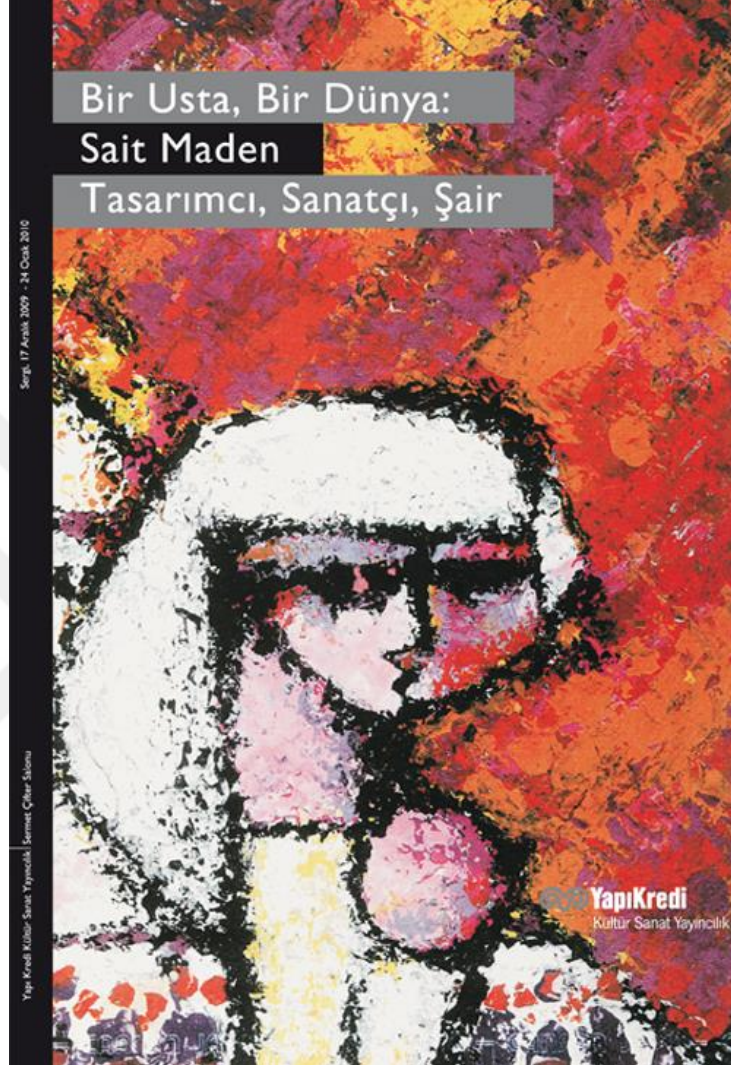

Şekil 4. 10 Henri Matisse, Woman with a hat isimli fovizm çalışması

Kaynak: <https://resimbiterken.files.wordpress.com/2014/03/matisse.png>

Grafik tasarımcılar, genellikle ön planlar için sıcak renkleri, arka planlar içinse soğuk renkleri kullanırlar. Ya da arka planları öndeymiş gibi göstermek ve göze çarpmalarını sağlayabilmek için sıcak renkleri; ön planları geri atmak, ve uzaktaymış gibi göstermek için de soğuk renkleri kullanırlar. Ya da tam

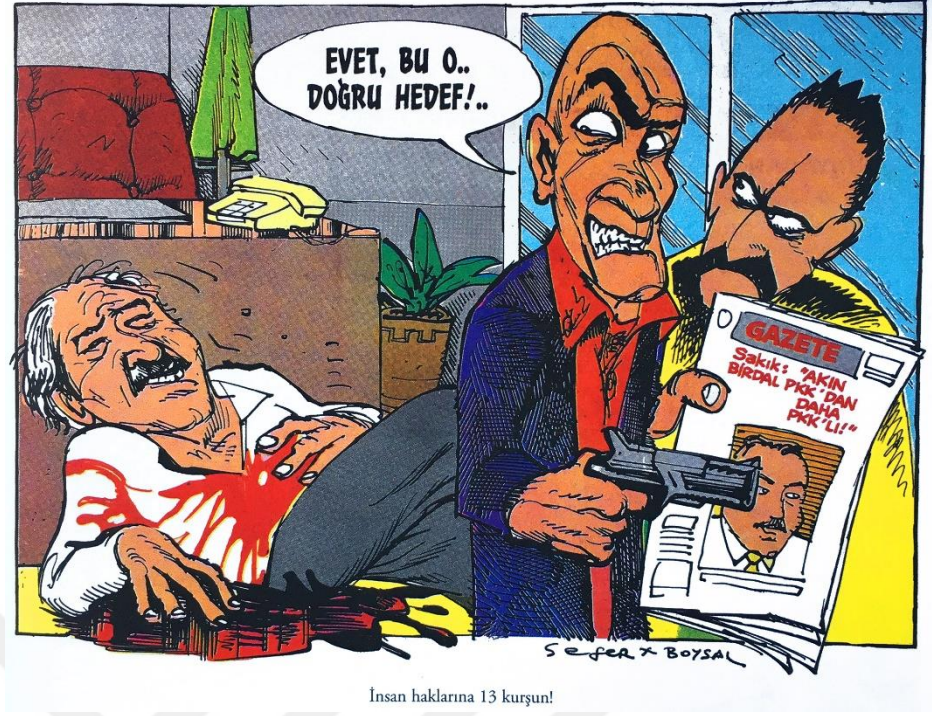
tersine, ön planları gerideymiş gibi göstermek için soğuk renkleri, arka planları öne getirmek için de sıcak renkleri kullanırlar.

Şekil 4. 11 Yapı Kredi Yayınları afiş çalışması

Kaynak: http://images.ykykultur.com.tr/upload/image/Sait_Maden-2806.jpg

Sıcak renkler, sayfadan çıkıyormuş izlenimi verip, izleyenin dikkatini çeker ve neşelendirir. Aynı zamanda insanları şiddete de yönlendirebilir. Soğuk renkler ise uzaktaymış izlenimi yaratır. Bir grafik tasarımda fazla kullanmaları halinde moral bozucu bir etki yaratabilirler.

Şekil 4. 12 Bahadır Boysal, Lemana Dergisi

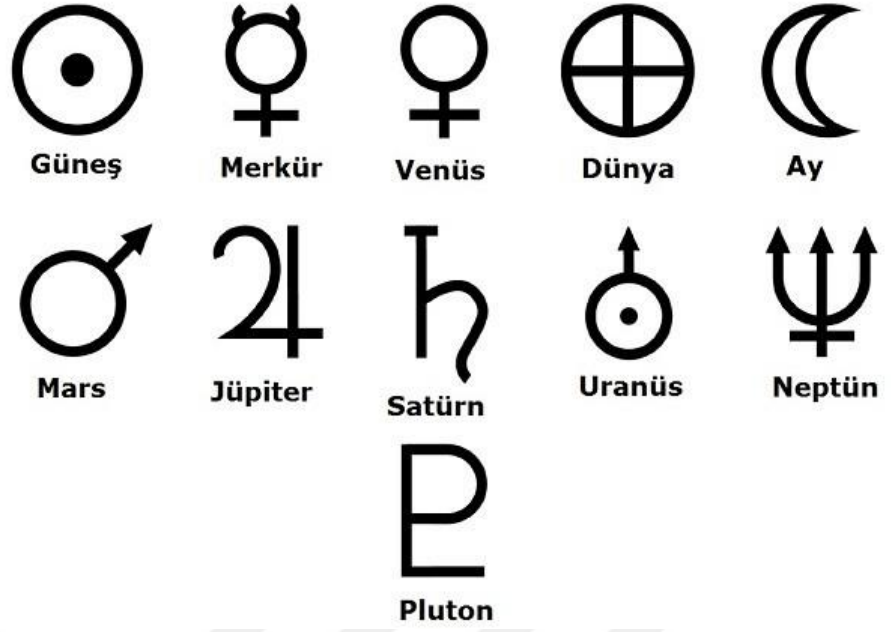
Kaynak: Çeviker 2010: 645

4.2 Grafik Tasarım Anlatım Biçimleri

4.2.1 Simgesel Anlatım

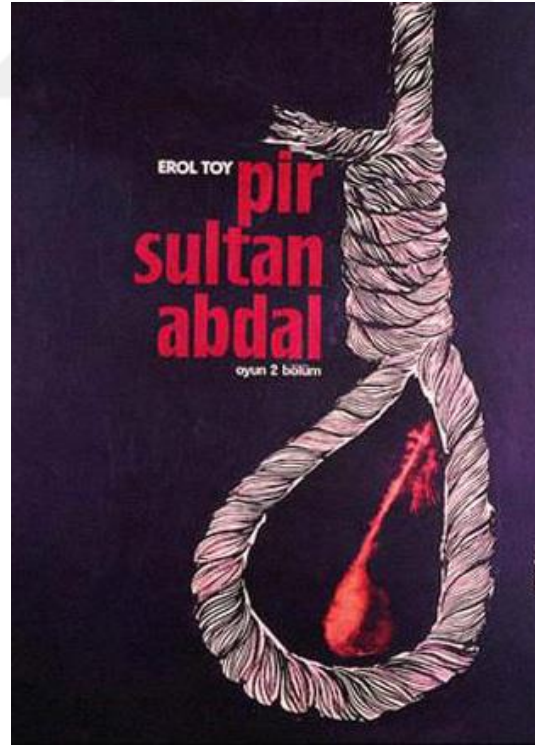
Ürün, düşünce veya nesneyi ifade eden, evrensel anlamda görsel bir dil oluşturmak amacıyla hazırlanan grafik tasarımlardır. Grafik simgelerin işlevsel olarak kullanımı, Orta Çağ öncesine kadar uzanmaktadır. Bu dönemde her ailenin bir simgesi olduğu, daha soylu ailelerinde tanıtıcı armalar kullandığı ve sanatçıların da yaptıkları tasarımlara kendi markalarını kazıdığı bilinmektedir. Okuryazar oranının düşüklüğü, simgelerin kullanımını zorunlu hale getirmiştir.

Şekil 4. 13 Mısır'da kullanılan bazı semboller

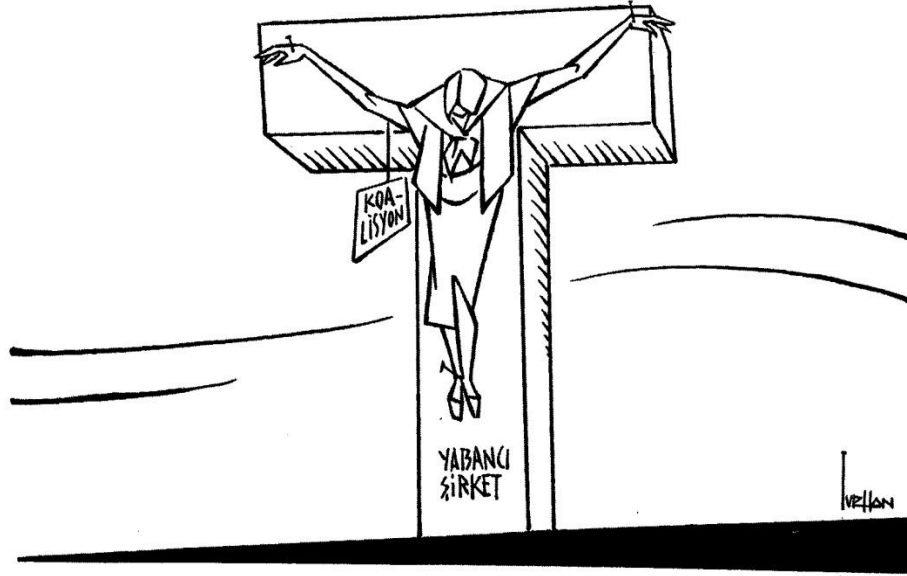
Kaynak: <http://a1210.hizliresim.com/12/h/dz1b7.jpg>

Şekil 4. 14 Mengü Ertel, Simgesel afiş çalışması örneği

Kaynak: <http://www.photoshopmagazin.com/paylasim/3315>

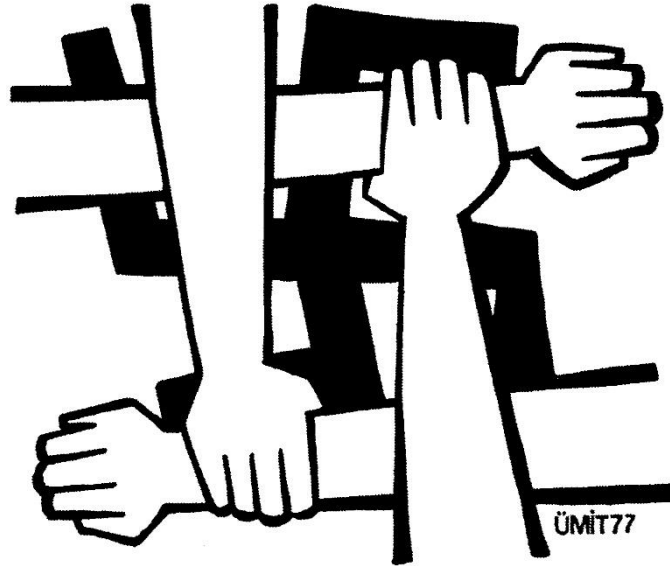

PTT'nin T'si...

Şekil 4. 15 Turhan Selçuk 1993, Simgesel karikatür çalışması

Kaynak: Çeviker, 2010:578

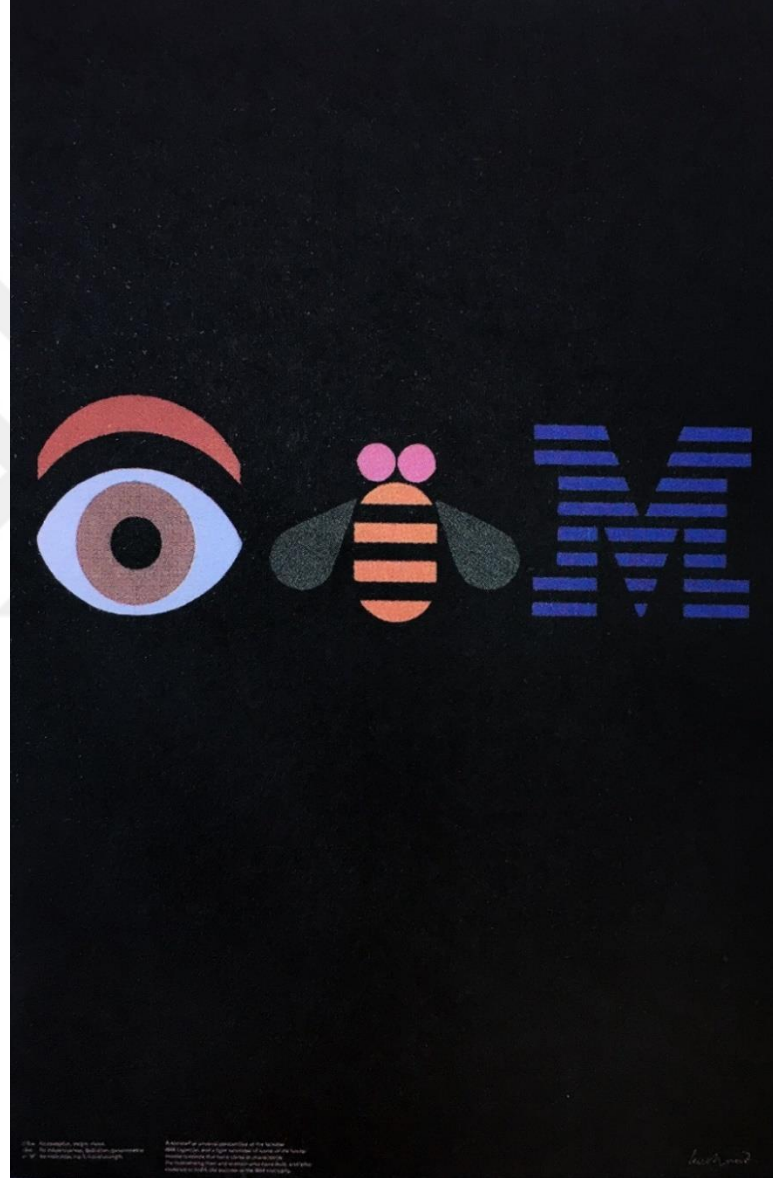

Şekil 4. 16 Ümit Ögmel 1977, Simgesel karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 414

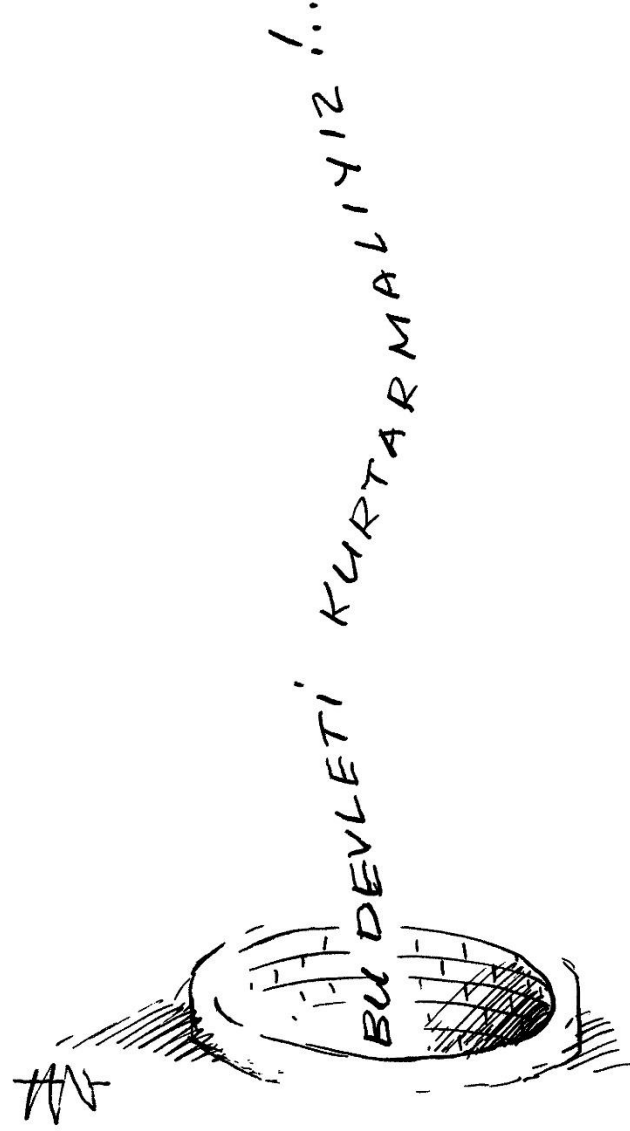
4.2.2 Eğretileme, Düzdeğişmece

Sözcükler, eklendikleri cümlelere, kendi anlamlarının dışına çıkarak, başka anlamlar da kazandırabilirler. Hiç şüphesiz ki bu durum, grafik tasarımcı açısından bakıldığı zaman, anlatım biçimini zenginleştiren bir durumdur.

Şekil 4. 17 Paul Rand, IBM Afiş, 1982

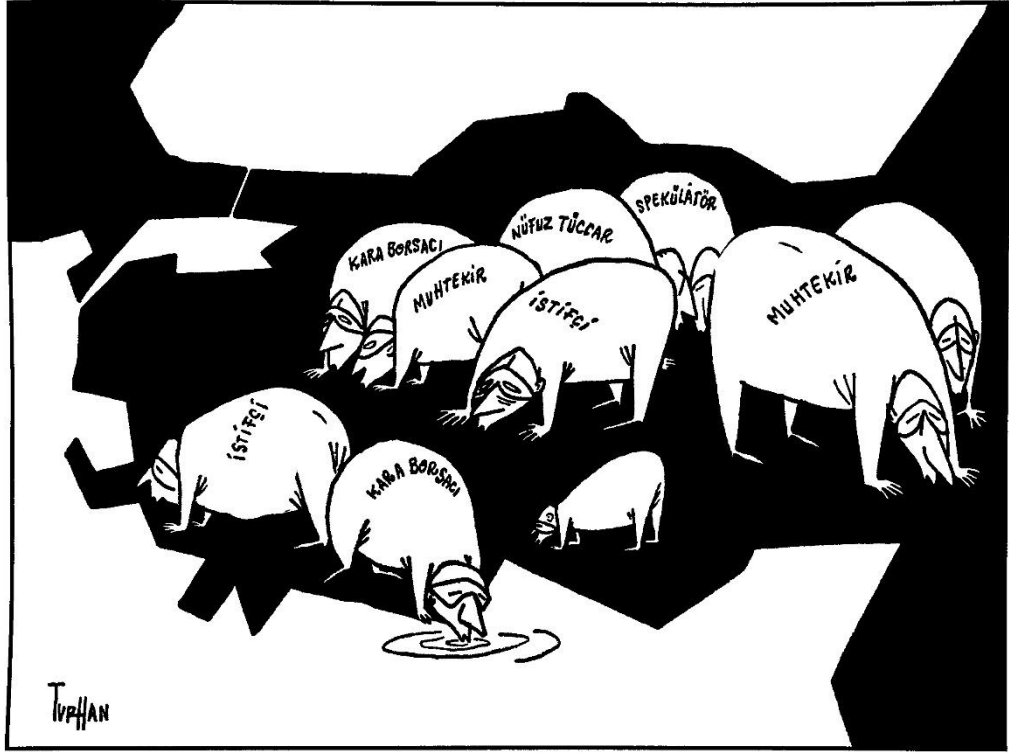
Kaynak: Turgut, 2013:69

Derin devlet.

Şekil 4. 18 Tan Oral, 1998, Eğretileme karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010:636

Dünyanın en büyük çifliği.

Şekil 4. 19 Turhan Selçuk, 1955, Eğretileme karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 247

4.2.3 Soyutlama

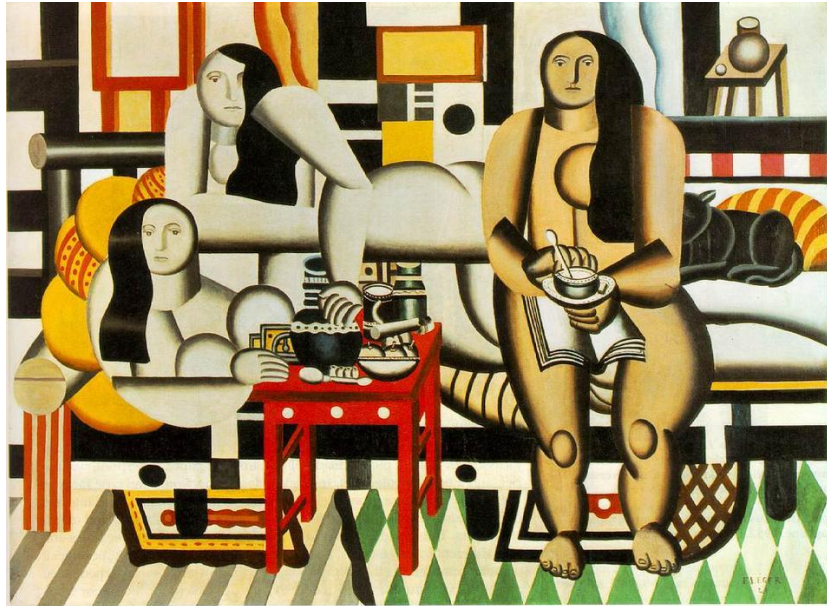
Sanatta soyutlama düşüncesi, somut olan bir varlığın gerçekliğini, özelliklerini, bütünü olan parçaların birbiri ile olan ilişkilerini daha iyi anlamak için yapılan inceleme ve ayrıştırma sonunda ortaya çıkmıştır. Ressam Cezanne'ın doğayı silindir, küre ve koni gibi geometrik biçimlere indirgeyerek görmesi ve çözümlemesi gerektiğine ilişkin görüşün Kübizimde etkili olmuş, resimlerdeki figürler, her açıdan gözlemlenerek parçalara ayrıştırılmış, elde edilen düzlemler (plan) bir bütün oluşturacak biçimde yeniden birleştirilmiştir. Kübist sanatçılar, bir varlığın görünümünün yüzünden çok, altında yatan nedenlerle ilgilenmiş, duyumlar ve düşüncelerini de ekleyerek asıl gerçeği ortaya çıkarmaya çalışmıştır. (Turgut, 2013, S. 71)

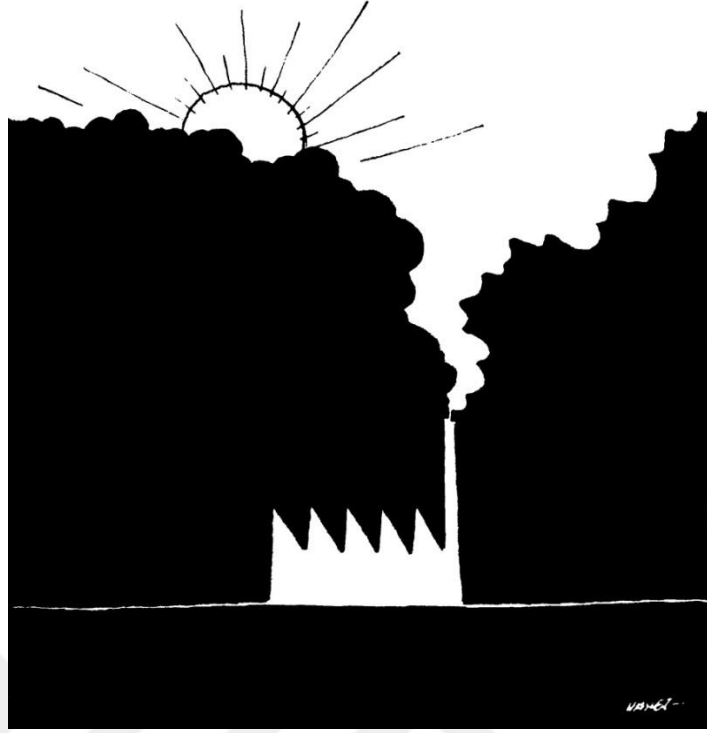
Şekil 4. 20 Piet Mondrian, The Gray Tree isimli çalışması

Kaynak: <http://www.theartstory.org/artist-mondrian-piet.htm>

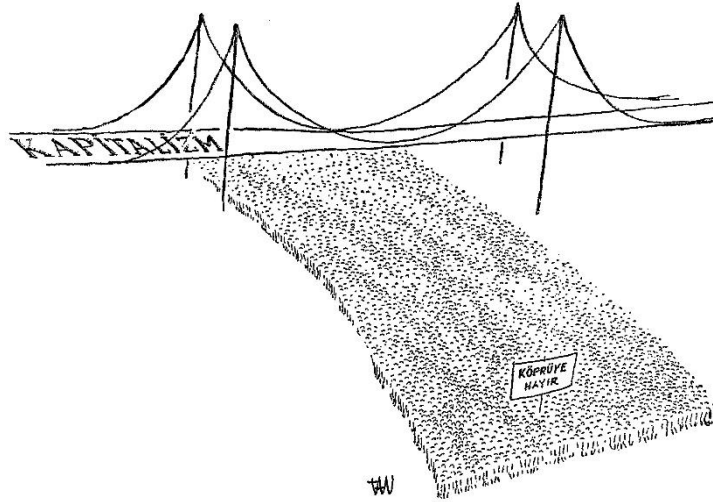
Şekil 4. 21 Fernand Leger, Three Women çalışması

Kaynak: <http://most-famous-paintings.com/MostFamousPaintings.nsf/A?Open&A=7Z9RV3>

Şekil 4. 22 Haslet Soyöz, 1980, Soyutlama Karikatür Çalışması Örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 433

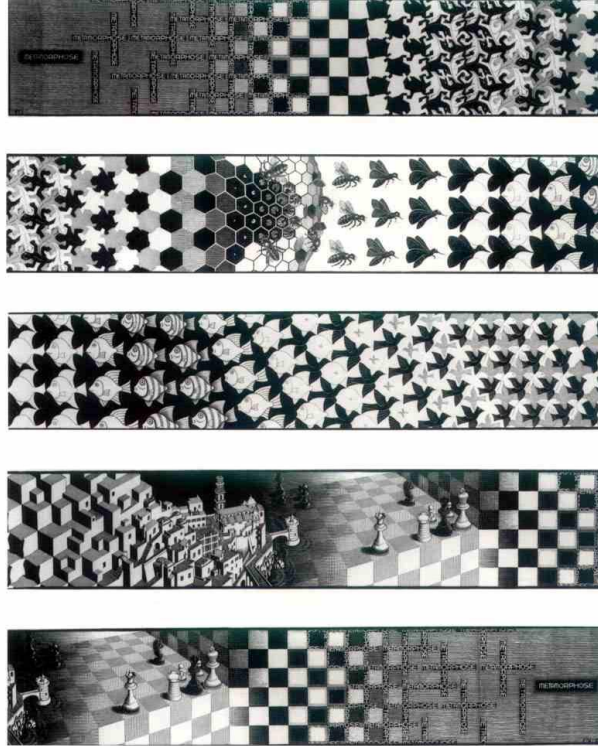
(İstanbul Boğaz Köprüsü, 30.10.1973'te açıldı.)

Şekil 4. 23 Tan Oral, 1969, Soyutlama Karikatür Çalışması Örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 350

4.2.4 Başkalaşım

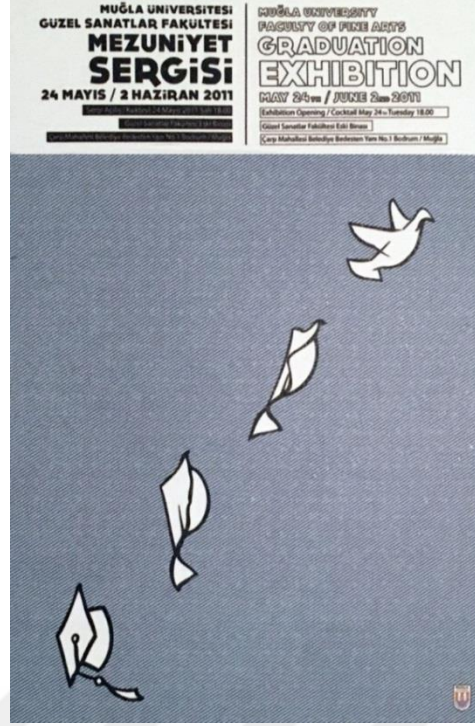
Grafik tasarımda başkalaşım (metamorfoz), bir varlıktan bir başkasına dönüştürme, geçiş yapmanın bir anlatım biçimi olarak kullanılmasıdır. Başkalaşımın tasarımda kullanılmasında, başlangıç için seçilen varlık ile dönüşüme, uğrayan son varlık, iletiyi yansıtan öğelerdir. Bunun yanında, başlangıç ve son varlık olarak arasında başkalaşma süreci de tasarımın parçası olmaktadır. Dolayısıyla, tek bir görsel ögenin getirdiği sınırlı ve durağan etki yerine, hem başkalaşma sürecinin tasarımın anlamı daha da boyutlandırması hem de bu değişimle devingen bir kompozisyon yaratılmış olur. Genel olarak, iletinin yalın biçimde aktarılması açısından, tasarımda başkalaşma sürecine yönelik, başta ve sondaki varlıklar dahil olmak üzere dört, beş aşamadan fazlası tercih edilemez. Çünkü, başkalaşma için, başta ve sondaki varlıklar arasında, ne denli çok aşama kullanılırsa tasarım da o denli karmaşıklaşıp asıl işlevini yitirecektir. (Turgut, 2003, s.79)

Şekil 4. 24 M.C. Escher, Metamorphose İsimli Çalışması

Kaynak:

<http://bstf.free.fr/Illusions/Escher/Escher.php?ishome=1&filename=Metamorphose%20I.jpg&filenumber=34>

Şekil 4. 25 Anl Çelik, Muğla Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mezuniyet Sergisi Afişi

Kaynak: Turgut, 2003: 83

Şekil 4. 26 Eray Özbek 2003, Başkalaşım karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 700

4.2.5 Fotoğrafik Anlatım

Fotoğraf, başlı başına sanat dalı olmakla beraber, grafik tasarımda, bir iletiyi yansıtan simge konumundadır. Grafik tasarımda kullanılırken, Özne bir yaklaşımla, konunun taşıdığı kavramları yansıtan bir görüntü haline getirilir.

Şekil 4. 27 Jan Tschichold, Die Frau ohne Namen görseli

Kaynak: <https://goktugbeser.com/afisin-tarihcesi/>

Grafik tasarım aşamasında fotoğraf kullanmaya karar verdik eğer, kurguladığımız kompozisyona göre yeni bir fotoğraf çekmek daha etkili bir yol olabilir. Önceden çekilmiş fotoğrafları grafik tasarımın bir ögesi olarak kullanırken bazı sıkıntılar yaşayabilir, istediğimiz etkiyi alamayabiliriz.

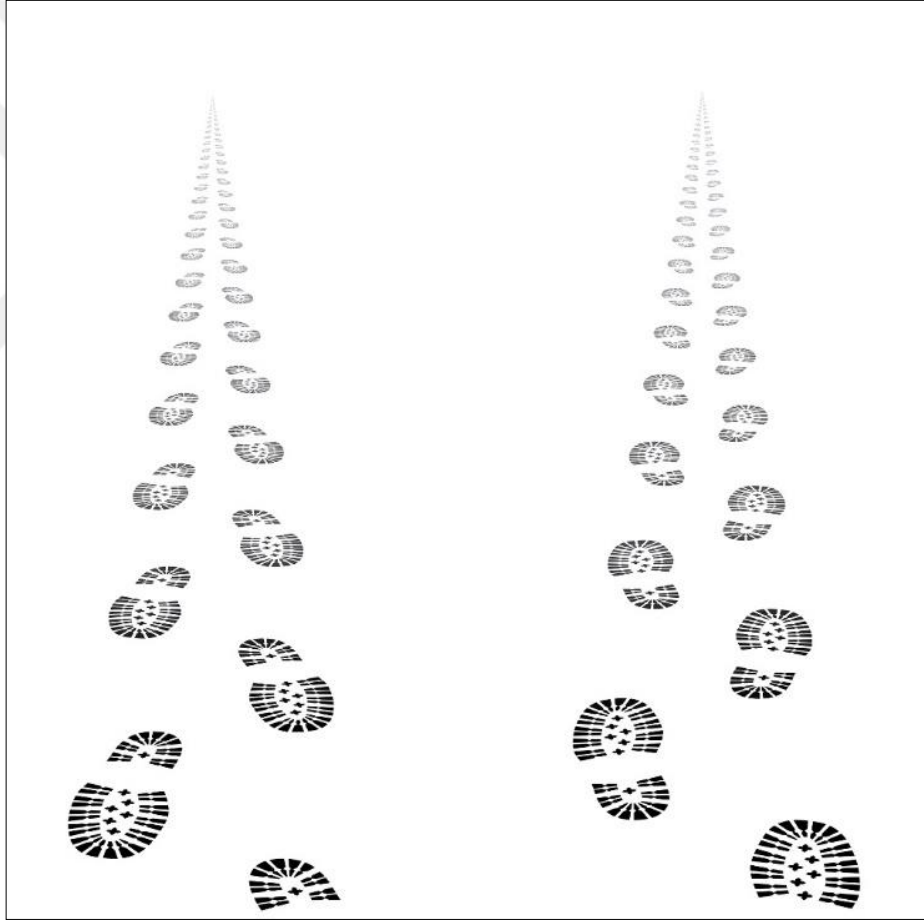
Şekil 4. 28 Uykusuz Dergisi, 2015, Fotoğrafik karikatür çalışması örneği

Kaynak: Uykusuz Dergisi, 2015: 1

4.3 Grafik Tasarım İlkeleri

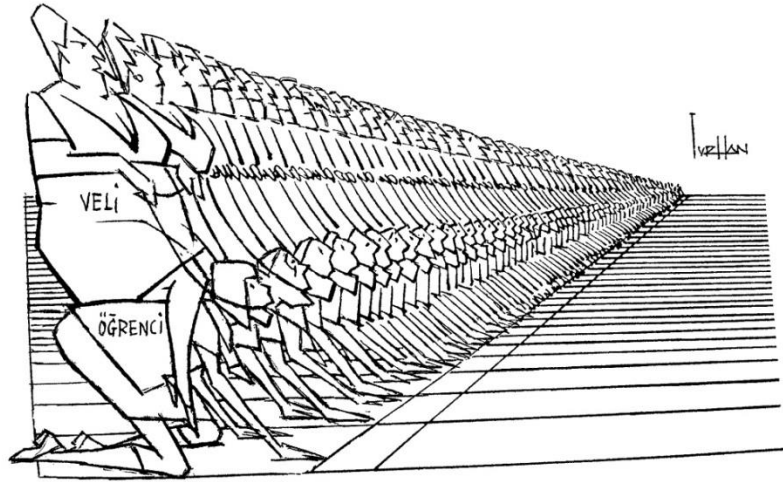
4.3.1 Perspektif / Derinlik

Üç boyutlu cisimleri, iki boyutlu bir düzlem üzerinde göstermek için kullanılan bir araçtır. Çizilecek bir konunun üç boyutluluğu düşünülerek, bu konu ile ilgili boşluk ve kitle sorunlarını görsel olarak çözmek için perspektif yöntemlerinden yararlanmak gerekir. Cisimlerin gözden olan uzaklıklarına göre şekil ve renklerin belirtilmesi perspektifsel çalışmaları oluşturur.

Şekil 4. 29 Perspektif Örnek Görsel

Kaynak:https://www.shutterstock.com/tr/download/confirm/573630781?src=JSomCHKQm7gtJer1MP9XA-2-80&size=huge_jpg

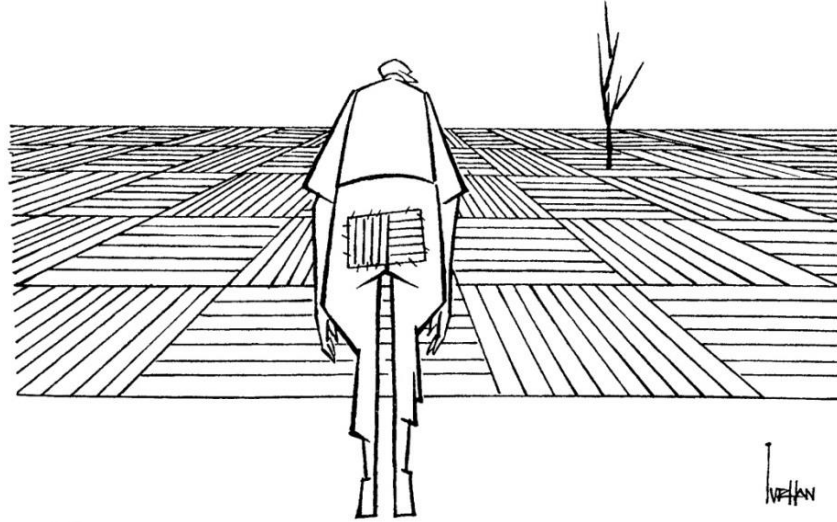

ÖSS yarışmaları...

Şekil 4. 30 Turhan Selçuk, Perspektif karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: S. 736

Derinliği iyi tasarlanmış bir görselde, izleyici, gözün sadece ön planda dolaşmasına izin vermez; arka planlara da kaymasını zorunlu kılar. Sadece üç boyutlu mekânsal derinliği değil, aynı zamanda görselde kullanılan objeler arasındaki mesafeleri de algılamamızı sağlar.

Şekil 4. 31 Turhan Selçuk 1991, Perspektif karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010:549

4.3.2 Ritim

Ritim, aynı ya da benzer öğelerin belirli bir düzen içinde yinelenmesi durumudur. (Turgut; 2013, s.145) Ritim gözün tasarımdaki önemli parçaları yakalamasını, tasarımın mesajının kolaylıkla algılanmasını sağlar.

Şekil 4. 32 Van Gogh, Yıldızlı Gece

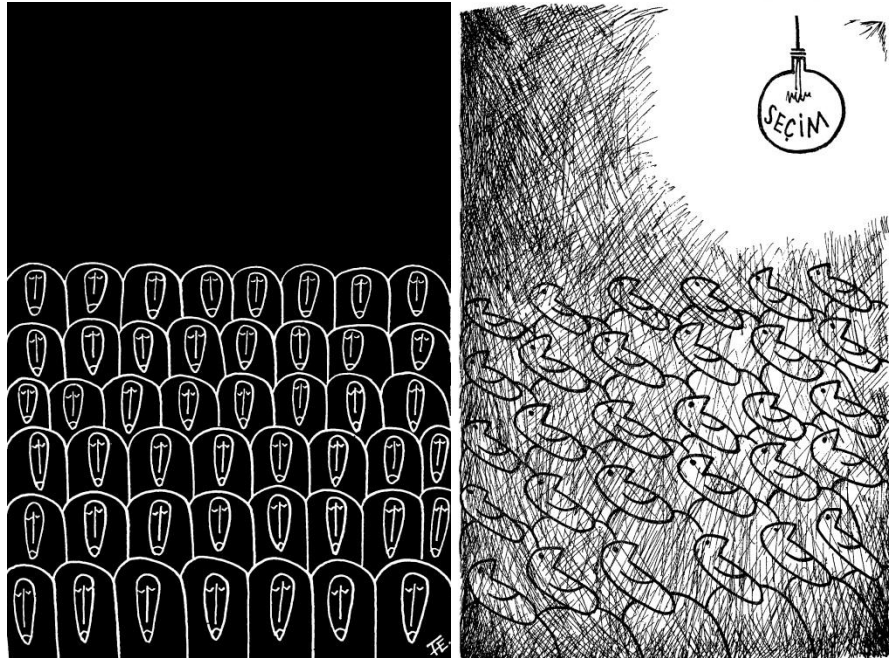
Kaynak: <https://ontrava.com/vincent-van-goghun-unlu-tablosu-hakkinda-bilmedikleriniz>

Bir grafik tasarımcı, sezgisel olarak ritim duygusuna uygun bir şekilde görsel öğeleri desenine yerleştirir. Aslına bakılırsa duruk gibi görünen sanat dallarının seyirci tarafından algılanması ve yorumlanması esnasında da bir süreç söz konusudur. Örneğin bir fotoğrafa bakarken gözümüz çeşitli noktalar üzerinde gezinir ve sadece bir anı yansıttığı söylenen fotoğrafla tek bir andan çok daha fazla olan bir süre boyunca ilişkiye geçeriz; aralarında anlamlı ilişkiler kurduğumuz öğeler boyunca gözümüz hareket eder. Bu aynı zamanda fotoğrafın çekildiği zaman ve mekanın görünmeyen kısımlarına, öncesine ve sonrasına da yapılan bir yolculuktur. Böyle düşünüldüğünde, durağan sanat eserlerinde hissedilen ritmin de zamanla ilişkilendirilebileceği ve bir harekete dayandığı ya da hareket duygusu yarattığı söylenebilir.

Şekil 4. 33 Ritim Örnek Görsel

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/250583166743799685/>

Şekil 4. 34 Ferruh Doğan Akdilek, 1973, Ritim karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 386-387

(Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Türkiye'nin çeşitli kentlerinde bir muhalefet eylemi olarak "Cumhuriyet mitingleri" düzenliyor.)

Şekil 4. 35 Osman Turhan, 2005, Ritim karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 759

4.3.3 Görsel Hiyerarşi

İki ya da daha çok sayıda görsel unsur, tasarım yüzeyinde birleştirilirken, mutlaka bir orantı sorunu ile karşılaşır. Grafik tasarımcı, görselleri orantısal ilişkilerinde değişken yapılar kurmaya çalışır. Çünkü, genişliğin uzunluğa, renkli olanın renksiz olana, bir ölçünün diğerine eşit olduğu tasarımlar, sıradan görünüp bir ilgi uyandırmazlar.

Görsel hiyerarşi, grafik tasarımda anlatılmak istenen konuya göre, görsel unsurların ölçülenmesi anlamına gelir. Kimi tasarımlarda tipografik öğeler öne çıkarılırken, kimisinde fotoğraf, kimisinde renkler öne çıkarılabilir.

Şekil 4. 36 Alexander Rodchenko, Leningard Yayınevi için afiş, 1925

Kaynak: Turgut, 2013: 129

Boyut dışında renk tonlarını kullanarak ya da unsurları uzak yakın konumlandırarak da görsel hiyerarşi yaratılabilir. Hatta duruma göre hiyerarşik yapı içerisindeki unsurlar çatıştırılarak hareket etkisi veren tasarımlar elde edilebilir. Örneğin görsel unsurlardan biri tonuyla, diğeri rengiyle ön plana çıkarılabilir.

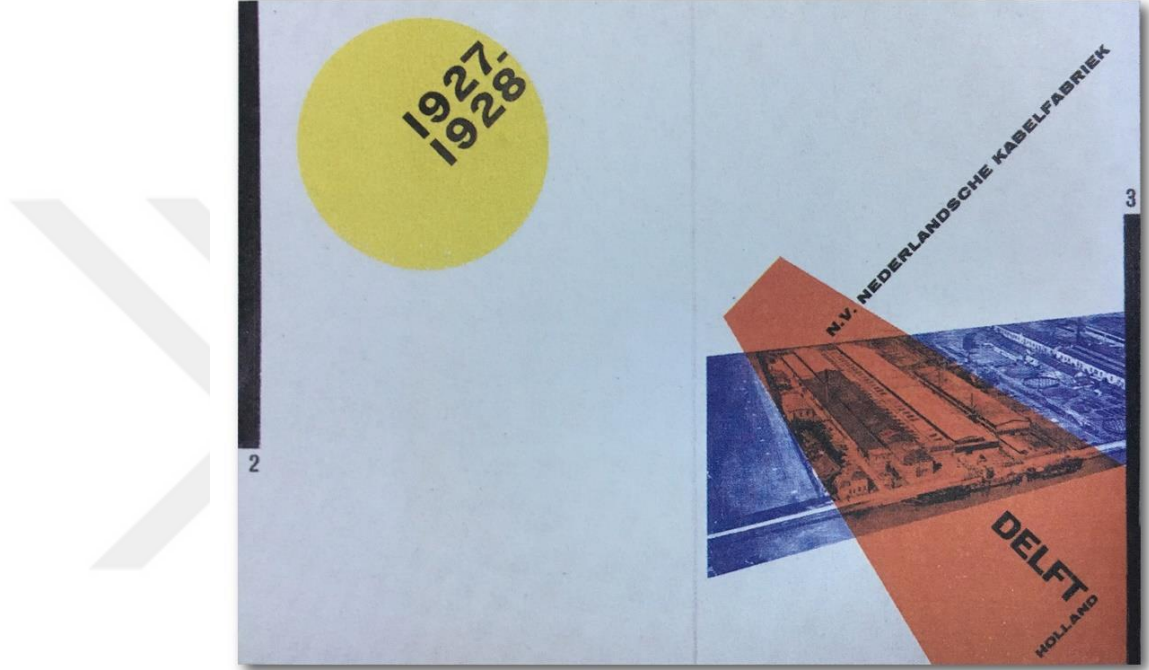

Şekil 4. 37 Anonim, Limon, Görsel hiyerarşi karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 500

4.3.4 Yön

Tasarımı inceleyen göz, tasarım yüzeyinde belli ilkeler doğrultusunda dolaşır. Göz hareketlerinin ustaca değerlendirildiği bir tasarım daima hedefine ulaşır.

Şekil 4. 38 Piet Zwart, 1928

Kaynak: Turgut, 2013: 154

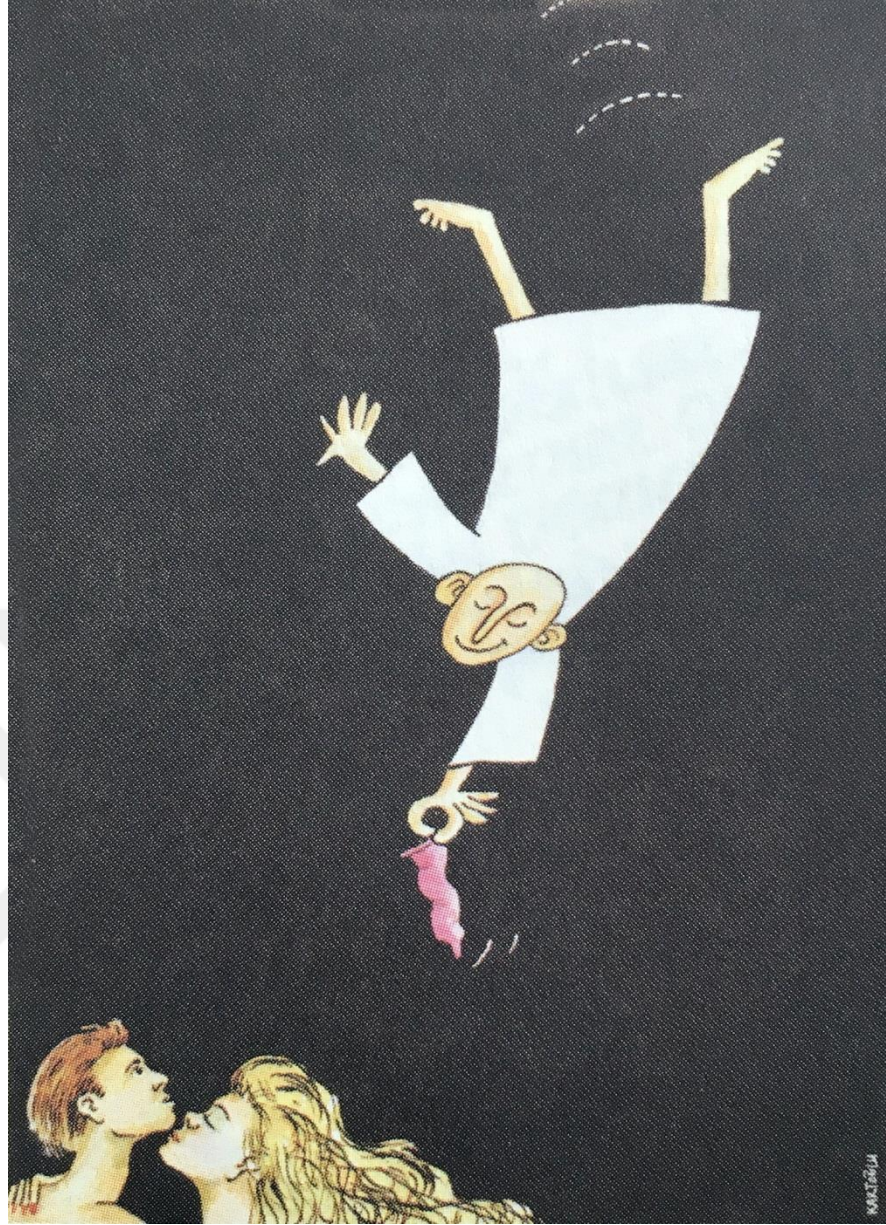
Göz, alışkanlık gereği, soldan sağa ve yukarıdan aşağıya doğru hareket eder. Gözün yatay hareketleri, dikey hareketlerine göre daha hızlıdır. Ayrıca göz, büyükten küçüğe, koyu renkten açık renge, renkliden renksiz, alışılmamış olandan; alışılmış olana doğru bir yol izler. Göz, bir unsurdan diğerine doğru kesintisiz geçişler yapabiliyorsa, devamlılık sağlanmış demektir.

Şekil 4. 39 Necmi Rıza Ayça, 1960, Yön karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 302

Şekil 4. 40 Ümit Kartoğlu 1993, Yön karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker 2010: 579

4.3.5 Boşluk

Bir grafik tasarımın algılanmasını sağlayan ve vurgusunu güçlendiren en önemli etmenlerden biri de sayfanın içindeki ve dışındaki boş alanlardır.

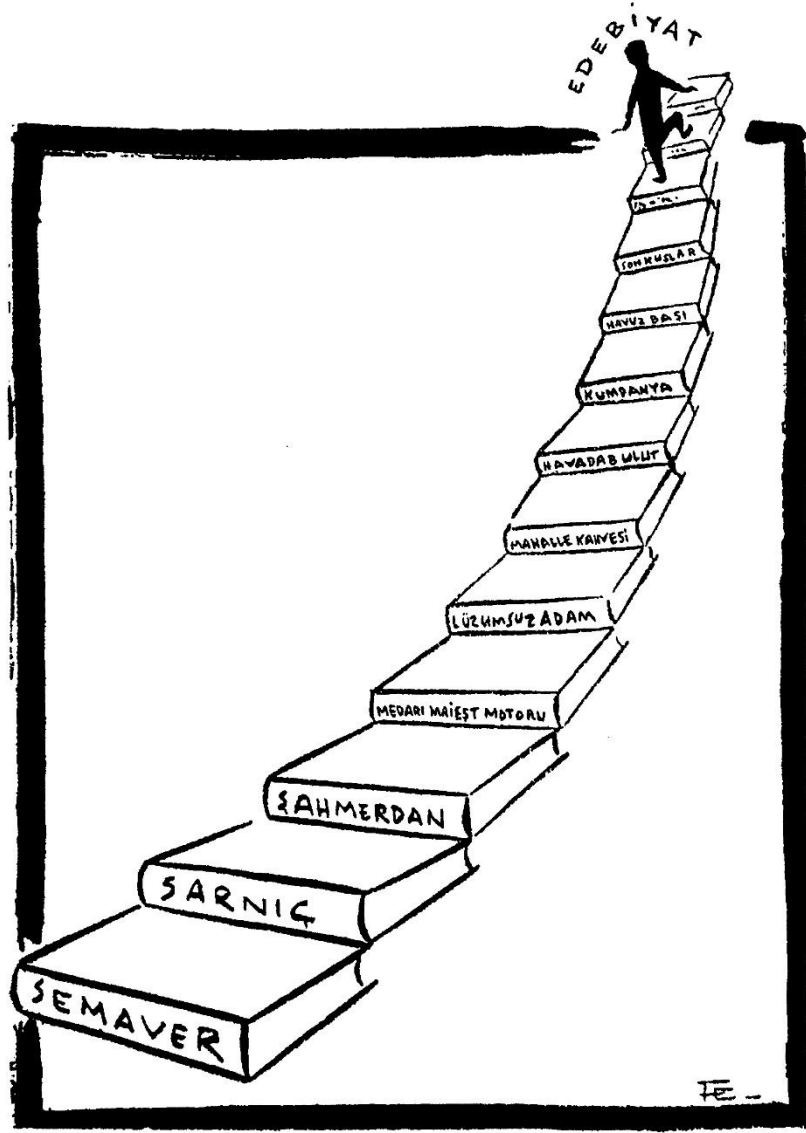
Grafik tasarımda, sayfadaki koyu alanların, algılamayı etkiledikleri sanılmaktadır. Aksine, görselin, çevresinde bırakılan boşluklar, o görselin algılanmasını sağlayan asıl etmenlerdir.

Şekil 4. 41 Boş Alanlara Örnek Afiş

Kaynak: <http://gratolye.com/tr/sinemcoskun>

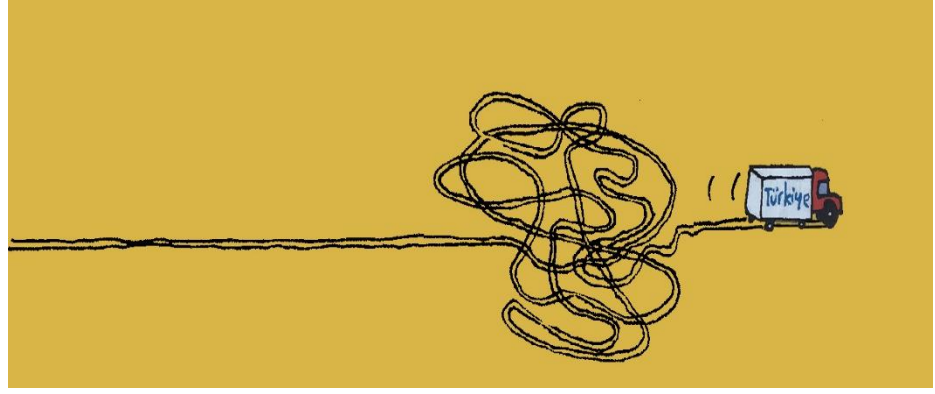
Yalın ve nesnel bir tasarım düşüncesinin ürünü olan boş alanlar, 20. Y.Y.'ın başlarında, modernizm ile başlamıştır. 20. Y.Y.'ın ortalarında İsviçre tasarımında uygulanan grafik tasarım düşüncesi, modernist akımlarda görülen sade dengeye dayanıyordu. Bu düşünce ile, tasarımlarda, durağanlık ve tekdüzelik olmaması için, bütün görseller devinim duygusu yaratacak biçimde ele alınmıştır.

Çok sevgili Sait Faik'in aziz hatırasına.

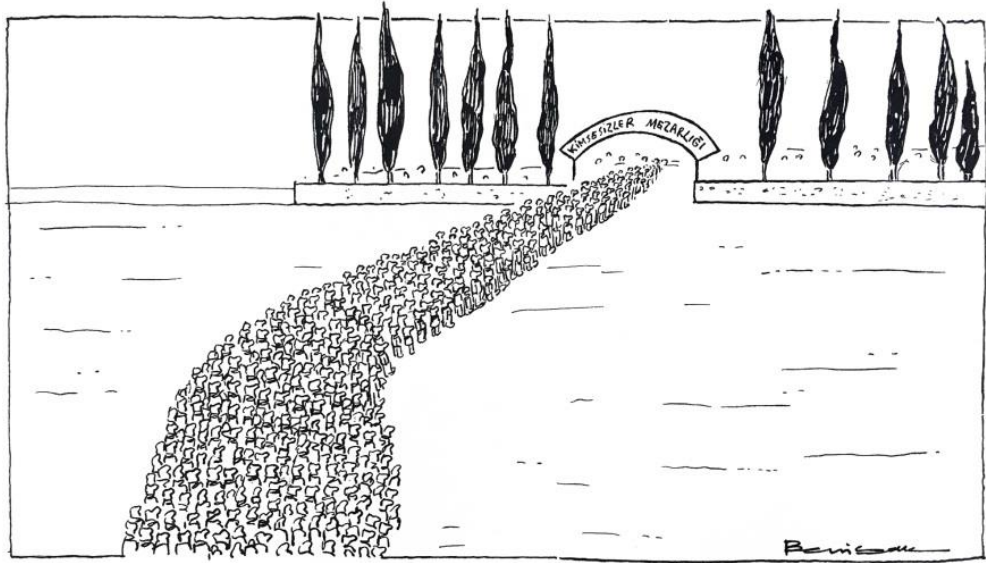
Şekil 4. 42 Ferruh Doğan, 1954, Boşluk karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 242

Şekil 4. 43 Salih Memecan, 2008, Boşluk karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 843

Şekil 4. 44 Behiç Ak, 1995, Boşluk karikatür çalışması örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 598

4.3.6 Denge

Bir tasarımda denge unsuru gözötilmediği takdirde, ürün beklenen etkiyi yaratamaz. Burada sözü edilen denge, tasarımı oluşturan hareketli unsurların, belirlenen düzlem üzerinde dengeli dağılımıdır. Bir tasarımda iki farklı denge sistemi kullanılabilir. Simetrik ve asimetrik denge.

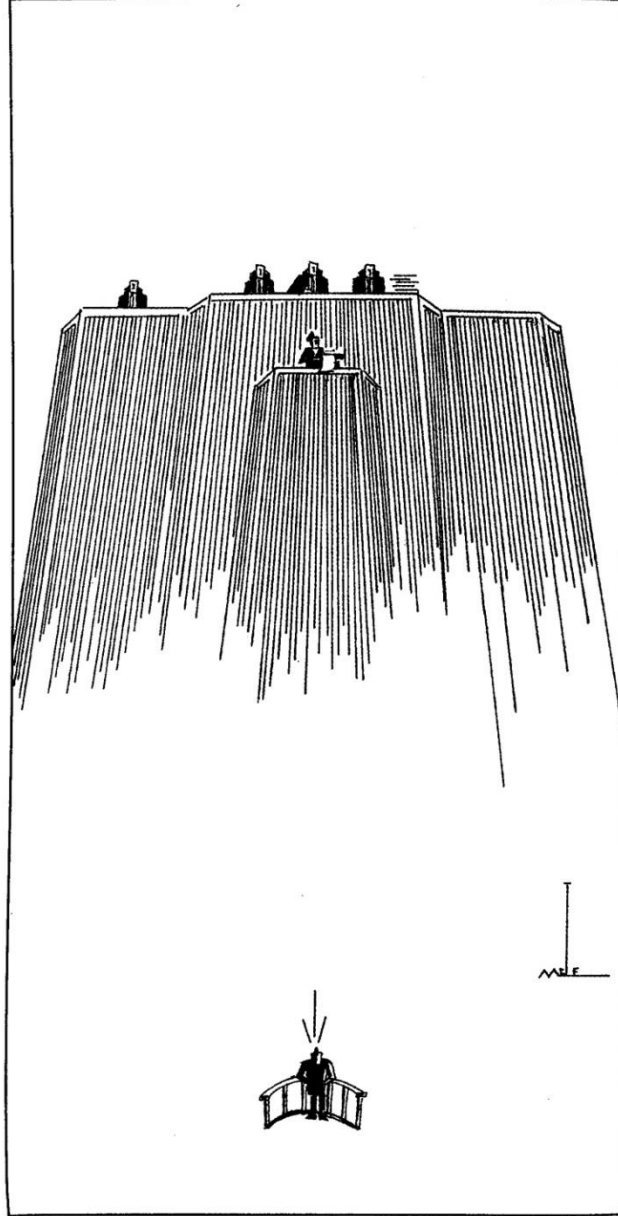

Şekil 4. 45 Mirko İlic, Görsel

Kaynak:http://www.graphicart-news.com/awarded-designer-mirko-ilic/#.WhGodFVl_Dc

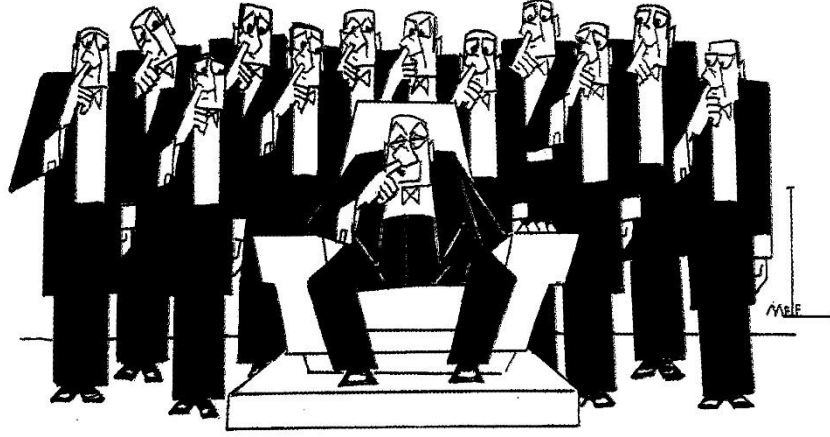

Simetrik denge: Resmîyetin, otoritenin vurgulanacağı tasarımlarda tercih edilir. Diğer yandan simetri dürüstlüğün, saygınlığın psikolojik simgesi olarak değerlendirilmektedir. Simetrik dengenin somut örneklerini doğada sık sık görürüz. Örneğin insan gövdesi ve insan yüzü simetrisinin en yakınımızdaki örnekleridir. Kitap, dergi, broşür gibi çok sayfalı basılı materyallerde de simetrik denge uygulamalarına çok sık rastlarız.

Şekil 4. 46 Mete Göktürk, Simetrik denge karikatür çalışması örneği

Kaynak: Balcıoğlu, 1998:157

Şekil 4. 47 Mete Göktürk, Simetrik denge karikatür çalışması örneği

Kaynak: Balcioğlu, 1998: 175

Asimetrik denge: Birbirine benzemeyen ya da eşdeğer olmayan görsel unsurlar arasında dinamik bir denge ya da düzen sağlayan bir kavram olarak ele alınmaktadır. Simetrik dengede olduğu gibi asimetrik denge de optik ağırlık merkezi vardır. Ama bu merkez geometrik merkezden farklı bir konumdadır. Asimetride, büyük yazı küçük yazıyı, büyük görsel öge küçük görsel ögeyi ezer ancak sayfada yine de bütünlük hakimdir.

denge

Şekil 4. 48 Asimetrik dengeye örnek görsel

Kaynak: Turgut: 2013: 139

İHBARCI- Fırsat bu fırsat!.. Ne kadar adam karalarsan kârdır!..

Şekil 4. 49 Bedri Koraman, 1971, Asimetrik denge karikatür çalışması
örneği

Kaynak: Çeviker, 2010: 371

5. BÖLÜM SONUÇ

5.1 Özet

Türkiye'deki serüvenine Tanzimat Dönemi başlayan mizah basını, istibdat döneminde durgunluk yaşasa da, 2. Meşrutiyet'in ilanı ile yeniden canlılık kazanmıştır. Bu dönem, yeni kurulan Cumhuriyet'in mizah basınının temellerini atması bakımından oldukça önemlidir.

Cumhuriyet'in ilanından 1945 yılına gelene kadarki süreçte Akbaba Dergisi öncülüğünde "Devletçi Mizah" anlayışı kuvvetli olmuş, bu durum karikatürlerin grafiğine de yansımıştır. Dergi, illüstrasyon ve fotoğrafa dayalı magazin dergisi havasına bürünmüştür.

Markopaşa Dergisi'yle son bulan bu anlayışın ardından grafik mizahımızın en parlak dönemi başlar. Mizah dergileri edebiyat ve sanat ağırlıklı olarak piyasaya sürülürler ve önemli tiraj başarıları yakalarlar. Turhan Selçuk'un öncülüğünü ettiği "Çizgide Mizah" ekolü, grafik tasarım açısından oldukça başarılı örnekler verir. Kapaklar artık siyasete ayrılmıştır ve bu gelenekselleşerek günümüzde de devam etmektedir.

1970' li yıllarda evlerimize giren televizyon ve gelişen offset baskı teknolojisi ile hızla değişen devir çok etkili olmuş, karikatüristler çağa ayak uydurmak zorunda bırakılmıştır. Bu durumun grafik mizahımızda pek de olumlu bir etki yaratmadığı görülmektedir. Dönemi iyi okuyan Oğuz Aral, Gırgır Dergisi'yle mizah basınına yirmi yıla yakın bir süre boyunca damga vuracak, kendinden sonra kurulacak olan mizah dergilerine de ön ayak olacaktır.

Günümüze bakacak olursak, özellikle son on yılki süreçte grafik mizahımız oldukça başarılı çalışmalar ortaya koymuştur. İronik olarak 1970' li yıllarda mizahı basitleştiren teknoloji, 2000'li yıllara gelindiğinde derinlik

katmıştır. İnternetin yaygınlaşmasıyla dünyadaki tüm çalışmalara ulaşabilen ve bunlardan ilham alan karikatüristler, kendi yetenek ve çabalarıyla özgün eserler ortaya koymuşlardır.

Bu çalışmamda, bazı mizah dergilerine ve karikatürlere ulaşmak konusunda sıkıntı yaşadım. Uykusuz dergisinin bütün sayılarını elimde buldurmam ve derginin, beni mizah ile tanıştırmışından ötürü bundan sonraki çalışmalarında bu dergiye yoğunlaşabilirim. Böylece bende yeri her zaman ayrı olan bu dergiyi daha yakından tanımış olup, benden sonraki çalışmalar için de daha kapsamlı bir kaynak yaratırım.

5.2 Çalışmanın Literatüre Katkısı

Bu çalışmada, Osmanlı döneminden başlayarak günümüze kadar gelen süreçte basılı yayın tarihimizdeki mizah dergileri araştırılmıştır. Ayrıca yüz elli yıla yakın olan bu süreçte Türk mizahının gelişim evreleri incelenmiş, mizaha yön veren karikatüristler de ele alınmıştır. Tüm bunlarla birlikte grafik tasarım sanatıyla olan bağlantısı da bazı karikatürler üzerinden örneklendirilerek anlatıldığı az sayıdaki çalışmalardan biridir. Bu tez araştırması, benzer konularda yapılacak olan araştırmalara ışık tutabilecek ve kaynak teşkil edebilecektir.

5.3 Araştırma Kısıtları

Araştırma sırasında, 1980 yılından itibaren gelen süreçte, mizah dergileri hakkında çok fazla çalışma yapılmadığı anlaşılmıştır. 1980 öncesi bazı mizah dergilerinin hakkında da yeterli kaynaklara ulaşılamamıştır. Bu durumdan dolayı bazı mizah dergilerine çalışmada yer verilmemiştir. Ele geçen bazı karikatürlerin de üzerinden uzun yıllar geçmesinden ve iyi korunamamalarından dolayı kullanılamaz halde oldukları görülmüştür. Çalışmada kullanılan karikatürleri seçerken görüntü kalitesine önem verildiğinden az kaynak kullanımı olmuştur.

5.4 Geleceğe Yönelik Çalışma Alanları

Araştırma konusunun konusu gereği çok geniş bir alanı kaplamasından ve içeriğinde birçok yayın organı ve karikatürist bulundurmasından dolayı her döneme, her dergiye ve her karikatüriste yeteri kadar alan ayrılmamış olabilir. Gelecekte yapılması düşünülen çalışmalarda bu kapsam daha da daraltılıp, belirli bir döneme, mizah dergisine veya karikatüriste ait bilgiler araştırılması son derece verimli çalışmalara doğurabilir.

KAYNAKÇA

Kitap Listesi

Çeviker, T. (2010). *Karikatürkiye*. 1.Baskı. İstanbul: Ofset Yapımevi

Balcıoğlu, S. (1998). *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türk Karikatürü*. 1. Baskı
Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları

Turgut, E. (2013). *Grafik Dil ve Anlatım Biçimleri*. 1.Baskı. Ankara: Anı
Yayıncılık

Sipahioğlu, A. (1999). *Türk Grafik Mizahı*. İzmir: 1. Baskı. Dokuz Eylül
Yayınları

Balcıoğlu, S. (1987). *Cumhuriyet Dönemi Türk Karikatürü*. 2. Baskı. Ankara:
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Çeviker, T. (1988). *Burun Abdulhamit Karikatürleri Antolojisi*. 1.Baskı.
İstanbul: Anadolu Yayıncılık

Koloğlu, O. (2005). *Türkiye Karikatür Tarihi*. 1.Baskı. İstanbul: Bileşim
Yayınevi

Öngören, F. (1998). *Cumhuriyetin 75. Yılında Türk Mizahı ve Hicvi*. 1. Baskı.
Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Odabaşı, H.A. (1996). *Grafik'te Temel Tasarım*. İstanbul: Yorum Sanat
Yayınları

Balcıoğlu, S. (1973). *50 Yılın Türk Mizah ve Karikatürü*. 2. Baskı. İstanbul:
İş Bankası Kültür Yayınları

Gökçe, N.K. Mehmet, N. (2004). *Desen Teknik ve Malzemeleri*. 1.Baskı.
Kayseri: Netform Matbaacılık A.Ş.

Becer, E. (2011). *İletişim ve Grafik Tasarım*. 8. Baskı. İstanbul: Dost Kitabevi

Uykusuz cilt 1. (2008) İstanbul: Mürekkep Basım Yayın

Uykusuz cilt 7. (2009) İstanbul: Mürekkep Basım Yayın

Dolmuş Dergisi, (1956). Sayı 2. İstanbul: Çizgi Neşriyat

Dolmuş Dergisi, (1956). Sayı 3. İstanbul: Çizgi Neşriyat

Dolmuş Dergisi, (1956). Sayı 4. İstanbul: Çizgi Neşriyat

İnternet Kaynakları

Anonim. (2013). *İsmet İnönü'nün CHP'den İstifa Etmesi*.

<https://www.uludagsozluk.com/r/ismet%20in%C3%B6n%C3%BC%20n%C3%BCn%20chp%20den%20istifa%20etmesi-477019/>

Anonim. (2015). *Lombak Mizah Dergisi*.

<http://www.cizgidiyari.com/forum/lombak/94890-lombak-sayi-067-a.html>

Anonim. (2015). *Lombak Mizah Dergisi*.

<http://www.cizgidiyari.com/forum/lombak/94935-lombak-sayi-072-a.html>

Anonim. (b.t.). Perspektif Örnek Görsel

https://www.shutterstock.com/tr/download/confirm/573630781?src=JSoomCHKQm7gtJer1MP9XA-2-80&size=huge_jpg

Anonim. (b.t.). *Eski İstanbul.*

<https://tr.pinterest.com/pin/393853929887263301/>

Anonim. (b.t.). *Resimli Tarih.* <https://resimlitarikh.tumblr.com/page/2>

Coşkun, S. (2013-2014). *Ankara Müzik Festivali için Afiş Tasarımı.*

<http://gratolye.com/tr/sinemcoskun>

Ertuğrul, E. (2015). *Tarih Öncesi Dönemden 11 Mağara Sanatı.*

<http://arkeofili.com/tarih-oncesi-donemden-11-magara-sanati/>

Matula, F. (2014). *As Criações Bem Humoradas de Cristoph Niemann.*

<http://www.zupi.com.br/criacoes-bem-humoradas-de-cristoph-niemann/>

Park, A. (2013). *17 Photographs That Display Perfect Symmetry.*

<https://tr.pinterest.com/pin/250583166743799685/>

Anonim. (2017). *Paul Signac, Place des Lices.*

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fe/Place_des_Lices_Paul_Signac.jpg

Linda. (2014). *Day 135- Wols- Metaphysical Planes.*

<https://dayoftheartist.com/2014/05/15/>

Yapı Kredi Yayınları. (b.t.). *Sait Maden: Tasarımcı, Sanatçı, Şair*.
http://images.ykykultur.com.tr/upload/image/Sait_Maden-2806.jpg

Anonim. (b.t.). *Mısır'da Kullanılan Bazı Semboller*.
<http://a1210.hizliresim.com/12/h/dz1b7.jpg>

Anonim. (2008). *Mengü ERTEL*.
<http://www.photoshopmagazin.com/paylasim/3315>

The Art Story. (b.t.). *Piet Mondrian*. <http://www.theartstory.org/artist-mondrian-piet.htm>

Anonim. (b.t.). *Fernand Leger, Three Women*. <http://most-famous-paintings.com/MostFamousPaintings.nsf/A?Open&A=7Z9RV3>

Anonim. (b.t.). *Impossible Images and Escher Images*.
<http://bstf.free.fr/Illusions/Escher/Escher.php?ishome=1&filename=Metamorphose%20II.jpg&filenumber=34>

Göktuğ Beşer. (b.t.). *Afişin Tarihçesi*.
<https://goktugbeser.com/afisin-tarihcesi/>

Fevzi Alkan. (2017). *Vincent Van Gogh'un Ünlü Tablosu Hakkında Bilmedikleriniz*.
<https://ontrava.com/vincent-van-goghun-unlu-tablosu-hakkinda-bilmedikleriniz>

Maria Papaefstathiou. (2015). *Awarded Designer Mirko Ilic*.
http://www.graphicart-news.com/awarded-designer-mirko-ilic/#.WhGodFVl_Dc

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı Soyadı : Önder Yılmaz

Doğum Tarihi ve Yeri : 07.10.1986 / Bahçelievler

Sürücü Belgesi : B

Hobiler : Fotoğraf, Sinema, Doğa yürüyüşü, Kitap, Seyahat

Bilgisayar Deneyimi:

Adobe : Photoshop, Illustrator

Microsoft Office : Excell, Word

Eğitim :

Lisans : Anadolu Üniversitesi - İşletme Fakültesi - İşletme

Lise : Yenibosna Lisesi - EA

Çalıştığı İşler:

2014- ..... Orgi Bijuteri

Grafik Tasarımcı

2010-2014 Artı Aksesuar

Operatör / Grafik Tasarımcı